

ความสุข: กระบวนทัศน์ใหม่สำหรับการพัฒนาและนโยบายสาธารณะ¹

บทสรุปจากการสังเคราะห์งานประชุมนานาชาติ เรื่องความสุขและนโยบายสาธารณะ

วันที่ 18-19 กรกฎาคม 2550 กรุงเทพฯ

โดย

เสาวลักษณ์ กิตติประภัสร์

อรณิชา สว่างฟ้า แคทเทอร์รีน เอ็ม พิทเซอร์

ณัฐวุฒิ เผ่าทวี และกนกพร นิตยนิติพฤทธิ

หากความสุขคือเป้าหมายสูงสุดของการมีชีวิตอยู่ของมนุษย์ ความคิดเกี่ยวกับกระบวนทัศน์การพัฒนาควรได้รับการทบทวน การพัฒนาไม่ควรจะเป็นเพียงเพื่อความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ ตามวิถีทางวัตถุนิยมว่าเป็นหนทางแห่งความสุข แต่ควรจะเน้นเป้าหมายด้านความสุขของมนุษย์ที่ยังรวมถึงด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ ดังนั้น กรอบแนวคิดเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ จำเป็นต้องถูกออกแบบใหม่โดยเน้นการเพิ่มความสุขของประชาชนและสังคมมากยิ่งขึ้น ซึ่งนี่คือเหตุผลของการจัดงานประชุมนานาชาติเรื่องความสุขและนโยบายสาธารณะ โดยสำนักงานพัฒนานโยบายสาธารณะ (สพน.)³ ที่ได้เล็งเห็นความสำคัญในประเด็นดังกล่าว จึงได้จัดการประชุมนี้ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเรื่องกระบวนทัศน์ของการพัฒนาระเบียบวิธีวิจัย และผลการค้นพบใหม่ๆ ของงานศึกษาจากประเทศต่างๆ เพื่อเพิ่มพูนคุณภาพของการพัฒนานโยบายสาธารณะต่อไป

¹ แปลจากบทสรุปภาษาอังกฤษ เรื่อง *Happiness as a New Paradigm for Development and Public Policies* บทความภาษาไทย นี้กำลังจะตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารเศรษฐศาสตร์การเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เดือนกรกฎาคม 2552

² ผู้เขียน เรียงตามลำดับได้แก่ อติศิต ผู้อำนวยการฝ่ายวิจัยและพัฒนานโยบายและรักษาการผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนานโยบายสาธารณะ (สพน.) , นักศึกษาปริญญาเอกมหาวิทยาลัยเซาท์เทิร์น แคลิฟอร์เนีย, นักวิจัยสถาบันฮัดสัน ประเทศสหรัฐอเมริกา, อาจารย์มหาวิทยาลัยยอร์ก ประเทศอังกฤษ และนักวิจัยแฮปปี้โซไซตี้แอสโซซิเอตส์

³ สำนักงานพัฒนานโยบายสาธารณะ (สพน.) ถูกปิดลงเมื่อวันที่ 30 กันยายน 2550 โดยคำสั่งนายกรัฐมนตรี พล.อ. สุรยุทธ์ จุลานนท์ เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2550

บทความนี้เป็นบทสรุปของรายงานสังเคราะห์ผลการประชุมนานาชาติที่ได้จัดขึ้น ณ ห้องประชุม องค์การสหประชาชาติ (UNCC) กรุงเทพมหานคร ณ วันที่ 18-19 กรกฎาคม 2550 โดยการจัดงานในครั้งนี้ สพน. ได้ร่วมมือกับองค์กรในประเทศและต่างประเทศ อาทิ องค์การสหประชาชาติ สำนักงานประจำภูมิภาค เอเชียแปซิฟิก (UNESCAP) สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย (AIT) โครงการวิจัยเรื่องความอยู่ดีมีสุขของประชากร ในประเทศกำลังพัฒนา (WeD) และศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ (NECTEC) การประชุมในครั้งนี้ได้รับการตอบรับเป็นอย่างดีจากผู้เข้าร่วมงานกว่า 500 ท่านและมีผู้ส่งผลงานเข้าร่วมนำเสนอ กว่า 50 บทความ ประเด็นหลักสำหรับงานประชุมในครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 5 หัวข้อ ประกอบด้วย (1) ความสุขใน ทศวรรษนานาชาติ: เหตุของการสร้างกระบวนทัศน์ใหม่ (2) แนวคิดเกี่ยวกับความสุขและตัวชี้วัด (3) ความสุข ระดับชาติและในมุมมองของแต่ละท้องถิ่น (4) ความสุขกับนโยบายเศรษฐกิจและสังคม และ (5) เทคโนโลยีกับ ความสุข อย่างไรก็ตาม ในบทสรุปนี้ได้วางโครงเรื่องตามรายงานการสังเคราะห์ผลจากการประชุมฉบับเต็ม ดังนี้ (1) เหตุใดเราจึงต้องการกระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนา (2) ทำไมเราจึงต้องการวัดประเมินความสุข (3) เราควรวัดความสุขอย่างไร (4) นัยยะทางนโยบายสาธารณะจากการศึกษาเรื่องความสุข และ (5) ก้าวต่อไปของ การพัฒนา

1. เหตุใดเราจึงต้องการกระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนา

“สังคมมนุษย์ไม่ใช่ตลาดที่ผู้คนมุ่งแข่งขันหากำไรจากการขายสินค้าและบริการ มนุษย์มีความเป็นสัตว์เศรษฐกิจ น้อยกว่า เป็นสัตว์สังคมที่ความรู้สึกของการการอยู่ดีมีสุขมาจากการพัฒนาทางจิตใจและการเติมเต็มทางจิต วิญญาณมากกว่า การได้ทางวัตถุ

**ส่วนหนึ่งจากปาฐกถา ของ นาย เลียนโป จิกมี โยวเซอ ทินเลย์ นายกรัฐมนตรีภูฏาน
ณ. งานประชุมนานาชาติฯ เดือนกรกฎาคม 2550**

สาระสำคัญอันหนึ่งที่ได้จากการประชุมในครั้งนี้ดูเหมือนจะบอกว่าการพัฒนาควรจะเป็นไปเพื่อเพิ่ม ความความสุขของประชาชน ภายใต้สังคมที่สงบสุข มนุษย์และสังคมไม่สามารถถูกกำหนดได้โดยพลังจาก กลไกตลาด (market forces) เพียงอย่างเดียว เนื่องจากเป้าหมายความสุขของมนุษย์นั้นเป็นมากกว่าวิถีทาง

⁴ นายกรัฐมนตรีคนที่ 1 จากการเลือกตั้งครั้งแรกของประเทศภูฏาน ในเดือนมีนาคม 2551

เศรษฐกิจ จึงต้องรวม คุณภาพของจิตใจ จิตวิญญาณ สังคมและสิ่งแวดล้อมด้วย

กว่าครึ่งศตวรรษที่ผ่านมา ความสำเร็จของแต่ละประเทศ ถูกกำหนดจากความสามารถในการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ตัวชี้วัดด้านรายได้ประชาชาติ (GDP) ได้กลายมาเป็นตัวแทนของความอยู่ดีมีสุข (well-being) ของประเทศ ในขณะที่หลากหลายประเทศที่ร่ำรวย ต้องประสบภาวะความไม่เท่าเทียมกันทางสังคมทั้งภายในและระหว่างประเทศ สิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายอย่างต่อเนื่องได้ส่งผลกระทบต่อมวลมนุษยชาติ ประชาชนไม่ได้มีชีวิตที่มีความสุขกับชีวิตที่เหลืออยู่ จากผลพวงของการพัฒนาที่ได้เพิ่มผลกระทบทางลบ เช่น ปัญหาทางสังคมต่างๆ อัตราอาชญากรรมและความรุนแรงในสังคม ปัญหาความเครียดและการเจ็บป่วยที่เกิดขึ้น รวมถึงทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลายลงอย่างมหาศาลในช่วงเวลาที่ผ่านมา สิ่งเหล่านี้ เป็นผลกระทบจากกรอบคิดการพัฒนาที่คับแคบที่ผ่านมา

การพัฒนาที่ไล่ตามความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ ได้เน้นการใช้ยุทธศาสตร์เศรษฐกิจแบบกระแสหลัก อาทิ เช่น การส่งเสริมอุตสาหกรรม การสร้างความทันสมัย ความร่วมมือทางการตลาด โดยแนวคิดนี้ได้ใช้ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ เป็นเสมือนตัวสะท้อนความอยู่ดีมีสุขของประชาชนในประเทศ แต่แนวทางดังกล่าวนี้ ถูกวิจารณ์ถึงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างฟุ่มเฟือยเพียงเพื่อการผลิตและการบริโภค การก่อเกิดความไม่เท่าเทียมกับทางรายได้ ขณะที่ละเลยการพัฒนาด้านคุณภาพ เช่น ความสุขและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของประชาชน การพัฒนาที่ไม่สมดุลนี้ ได้ทำลายสังคมและสิ่งแวดล้อมและนำไปสู่การลดลงของความสุขของคนในสังคม

Puntasen (2007) หนึ่งในนักเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธที่ได้วิจารณ์บทบาทของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักที่มีข้อจำกัดในขอบเขตและนิยามของความอยู่ดีมีสุขของชาติ (National Well-being) ภายใต้งารวิเคราะห์เขาชี้ให้เห็นว่าหลักของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักที่มีกรอบคิดและนิยามที่คับแคบ ได้ใช้ อรรถประโยชน์ (Utility) ซึ่งถือเป็นตัวแทนหลักที่ใช้แสดงความสุขของตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์ตะวันตก แทนที่จะค้นหาคุณค่าที่แท้จริงของความสุข

หลักคิดเบื้องหลังของทฤษฎีอรรถประโยชน์แบบดั้งเดิม เกิดจากแนวคิดที่ว่า

1. พฤติกรรมของปัจเจกบุคคลสามารถอธิบายอย่างสมเหตุสมผลจากการหาผลประโยชน์ส่วนตัวหรือการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว
2. การแข่งขันเท่านั้นที่นำไปสู่ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ (การผลิตที่มากกว่าและมีประสิทธิภาพที่ดีกว่า นำไปสู่ต้นทุนที่ต่ำกว่าของผู้บริโภค)

เมื่อเชื่อมโยงสองหลักการเข้าด้วยกัน จึงสามารถอนุมานได้ว่า ระบบเศรษฐกิจแบบดั้งเดิม ได้ทำให้

ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ ซึ่งดูเหมือนจะเป็นความอยู่ดีมีสุขแห่งชาติ (National Well-being) ถ้าหากพฤติกรรมที่สมเหตุสมผลของปัจเจก คือ การได้มาซึ่งประโยชน์สูงสุดของตนแล้ว ตลาดแห่งการแข่งขันก็จะเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับคนกลุ่มนี้ และถ้าการแข่งขันนำไปสู่ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ กระบวนการพัฒนาที่สนับสนุนการแข่งขันและเพื่อเพียงความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจก็กลายเป็นสิ่งจำเป็น ในทางกลับกัน กระบวนการพัฒนาที่หันมาตอบสนองต่อประชาชนและสังคมว่ามีเหตุมีผลและต้องการแข่งขันในเศรษฐกิจระบบตลาดเท่านั้น เพื่อได้มาซึ่งความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและเป็นเป้าหมายสูงสุดของความอยู่ดีมีสุขแห่งชาติ (National Well-being) แนวคิดที่ว่ายิ่งบริโภคมากขึ้นจะนำไปสู่การมีความสุขเพิ่มขึ้นนั้นได้บ่อนทำลายคุณค่าอื่นๆ รวมทั้งธรรมชาติภายในจิตใจของประชาชนและบุคคล โดยจำกัดทางเลือกของมนุษย์ให้อยู่ในกรอบแนวคิดของกระบวนการที่เป็นรูปธรรม/ภาวะวิสัย เท่านั้น กรอบแนวคิดการพัฒนาจึงเพิกเฉยต่อความสำคัญต่อธรรมชาติของมนุษย์และสังคมที่มีความสำคัญยิ่ง

นอกจากนี้ Puntasen ยังได้เปรียบเทียบแนวคิดเศรษฐศาสตร์กระแสหลักกับพุทธเศรษฐศาสตร์ ภายใต้ระบบทุนนิยมที่เน้นการเป็นอุตสาหกรรมและบริโภคนิยมว่า ภายใต้แนวคิดเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก แต่ละคนจะนึกถึงเพียงการเติบโตทางเศรษฐกิจที่โดยปราศจากการสิ้นสุด แต่ในความเป็นจริง การเติบโตดังกล่าวไม่ได้นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน จากการที่สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม และมนุษย์เองที่เป็นผู้ทำลาย ดังนั้น พุทธเศรษฐศาสตร์ จึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งของหนทางสู่ความสุขและการลดลงของความทุกข์ (ทุกข์) หรือการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข โดยผ่านกระบวนการพัฒนาทางจิตใจมากกว่าการบริโภค ตามแนวคิดพุทธเศรษฐศาสตร์ การพัฒนาไม่ได้ต้องการวัตถุหรือใช้ทรัพยากรที่มากมาย พุทธเศรษฐศาสตร์จึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งของกระบวนการพัฒนาที่น่าสนใจ โดยให้ความสำคัญของ อนัตตา หรือการไม่มีตัวตน แทนที่การเห็นแก่ตัวตนหรือผลประโยชน์ส่วนตัว (self-interest) คุณค่าหลักของแนวคิดพุทธเศรษฐศาสตร์ จะนำไปสู่ความเห็นอกเห็นใจ และการบริหารจัดการร่วมมือร่วมใจกัน มากกว่าการแข่งขันกัน

จากแนวคิดพุทธศาสนา กระบวนการพัฒนาจิตใจนั้น ประกอบด้วย สิล สมาธิ และปัญญา (การพัฒนาจิตใจขั้นสูงสุด) มนุษย์ที่มีปัญญาย่อมเข้าใจความสันติสุขและความสงบที่แท้จริง หรือก็คือเข้าใจ ทุกข์ ซึ่งเป็นมุมกลับของ สุขขัง ในทางตรงกันข้าม มนุษย์ที่มีอวิชชาและขาดซึ่งปัญญา จะมีทุกข์ต่อการเปลี่ยนแปลงและการยึดติดในตัวตนของตัวเอง เพื่อจะหลีกเลี่ยงทุกข์ที่เป็นผลจากความไม่เที่ยงทางธรรมชาติ เช่น การเกิด การแก่ การเจ็บและการตาย การตระหนักรู้ถึงความไม่มีตัวตนคือสิ่งสำคัญมาก ซึ่งต้องอาศัยปัญญา ซึ่งก็คือ ความสามารถในการ

⁵ จากงานศึกษาของวรรณภา ประยูรคังวงศ์ (2007) ภายใต้หลักธรรมทางพุทธศาสนา กระบวนการพัฒนาปัญญาไม่ใช่เพียงการศึกษาทั่วไปหากแต่เป็นส่วนหนึ่งในหลักไตรลักษณ์ที่เป็นหนทางดับทุกข์หรือมัชฌิมาปฏิปทา นั่นเอง

การเข้าใจธรรมชาติของทุกๆ สิ่ง โดยอาศัยสัมมาสติเป็นกลไกสำคัญที่จะนำไปสู่ความสุข หรือ สุขขัง

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ที่มีพื้นฐานมาจากปรัชญาทางพุทธศาสนา ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช ของประเทศไทย ได้ทรงพระราชทานแก่พสกนิกรชาวไทย โดยแนวคิดดังกล่าวเป็นการสนับสนุนการเปลี่ยนเป้าหมายและนโยบายการพัฒนาจากการเน้นการแข่งขันและการบริโภค มาเป็นความพอเพียง พอประมาณ และความยั่งยืน ซึ่งสวนทางกับกระแสโลกาภิวัตน์ Peter Warr (2007) ได้สรุปแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไว้ดังนี้

- (1) ความพอประมาณ หรือก็คือ การมีเหตุมีผลต่อความต้องการทางวัตถุและสิ่งต่างๆ ดังนั้น นโยบายการพัฒนาของประเทศ ควรจะเป็นการสร้างหลักประกันในปัจจุบันพื้นฐานของมนุษย์ต่อการดำรงชีวิตหรือเพื่อการดำรงชีพ
- (2) การหลีกเลี่ยงการกระทำ/การลงทุนที่มีความเสี่ยงสูง ควรสร้างขึ้นระบบค้ำชวยความปลอดภัยทางสังคม (social safety net)
- (3) การพึ่งพาตนเอง แม้ว่าความพอเพียงจะนำไปสู่ชีวิตที่ปราศจากส่วนเกิน หรือการใช้จ่ายอย่างหรูหราตามอำเภอใจ หากแต่ความหรูหราฟุ่มเฟือยเหล่านั้นอาจอยู่ในจุดที่ยอมรับได้ ถ้าหากเป็นมาตรฐานหรือดำรงอยู่ภายใต้ศักยภาพของบุคคลนั้นๆ⁶
- (4) คนควรมีพฤติกรรมและแนวทางดำรงชีวิตที่เหมาะสม คือการดำรงชีวิตตามแนวทางความพอประมาณ หรือทางสายกลาง และจำเป็นต้องมีการคุ้มครองที่เพียงพอต่อวิกฤติหรือเหตุการณ์ที่คาดไม่ถึงทั้งจากภายในและภายนอก⁷
- (5) คนควรตระหนักถึงแง่มุมอื่นๆ ของชีวิตนอกเหนือจากด้านวัตถุ เพื่อเพิ่มการพัฒนาตัวเองให้มากขึ้น โดยเฉพาะการสะสมความรู้

จากบทสรุปดังกล่าว 5 แนวทางสอดคล้องกับแนวคิดพื้นฐานของพุทธศาสนาที่ว่า หลีกเลียง โลภะ หรือ ความอยากได้ โทสะ หรือความโกรธ คิดประทุษร้าย ความไม่รู้ หรือ อวิชชา สิ่งเหล่านี้ จะได้รับการแก้ไขจากความเห็นอกเห็นใจ การมีปัญญา และการตระหนักรู้ในความทุกข์ ยิ่งไปกว่านั้น สิ่งเหล่านี้เหมาะสมอย่างยิ่งกับสิ่งที่นักเศรษฐศาสตร์ในปัจจุบันเริ่มตระหนักรู้ถึงผลกระทบส่วนเพิ่มหน่วยสุดท้ายที่ลดลงของรายได้ต่อ

⁶ พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ปี พ.ศ. 2541

⁷ พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ณ วันที่ 21 พฤศจิกายน 2542

ความสุขหรือความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัย(subjective well-being) ตัวอย่างเช่น จากการที่รายได้ประชาชาติต่อประชากร (GDP per capita) ที่มาถึงระดับ 20,000 ดอลลาร์ต่อหัวโดยประมาณ ได้ส่งผลต่อการเพิ่มขึ้นของความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยเพียงเล็กน้อย ดังนั้น ถ้าคนหนึ่งๆ มีเป้าหมายเพื่อความสุขสูงสุด แนวเศรษฐกิจพอเพียงในวิถีชีวิตที่ปราศจากการบริโภคอย่างเกินตัวและการพึ่งพาตนเองจะเป็นแนวทางที่เหมาะสม

นอกจากนี้ ยังมีแนวคิด ที่สอดคล้องกับแนวคิดพุทธเศรษฐศาสตร์และเศรษฐกิจพอเพียง เช่น แนวทางการพัฒนาการเติบโตสีเขียว⁸ (Green Growth) หรือการเติบโตทางเศรษฐกิจในแบบรักษ์สิ่งแวดล้อมไปพร้อมๆกัน ซึ่งเป็นอีกหนึ่งแนวทางที่เห็นข้อบกพร่องของแนวการพัฒนากระแสหลัก และเสนอการเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมต่อการบริโภคและการผลิตโดยเน้นการพัฒนาอย่างยั่งยืน

กระบวนการพัฒนาแบบดั้งเดิม ที่ละเลยต่อความซับซ้อนของจิตใจมนุษย์และความสัมพันธ์ของชีวิตมนุษย์กับธรรมชาติ นำไปสู่การตีความที่ผิดพลาดของการพัฒนาและความก้าวหน้าของประเทศที่เน้นเพียงการเติบโตของเศรษฐกิจ ข้อวิจารณ์เหล่านี้ได้จูงใจนักวิจัยให้หันมาสนใจประเด็นความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยที่มีการรวมความซับซ้อนของจิตใจมนุษย์และพฤติกรรมมนุษย์ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของสัจธรรม

2. ทำไมเราต้องการวัดความสุข

การวิจารณ์แนวคิดการพัฒนากระแสหลักได้ให้ความสำคัญอย่างมากต่อการนำเอาส่วนประกอบทางนามธรรมต่างๆ ของพฤติกรรมของมนุษย์มาเป็นตัวแปรหลักในแนวคิดการพัฒนา ดังนั้น การวัดการพัฒนาและความก้าวหน้าควรจะอยู่นอกเหนือการวัดที่อิงรายได้ทางวัตถุเท่านั้น

การตระหนักถึงความจำเป็นของการเปลี่ยนแปลงแนวทางการพัฒนาได้รับความสนใจจากหลายหน่วยงาน ในหลากหลายประเทศและในต่างประเทศ รวมทั้งหน่วยงานที่ไม่ใช่ภาครัฐ (NGOs) และสถาบันการศึกษา ที่ได้เริ่มมีการผลักดันแนวคิดใหม่ไปสู่ภาคปฏิบัติ ตัวอย่างจากหน่วยงานที่มาร่วมในการประชุมครั้งนี้ อาทิเช่น องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) องค์การสหประชาชาติ สำนักงานประจำภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก (UNESCAP) องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) รัฐบาลญี่ปุ่น รัฐบาลไทย และโครงการวิจัยเรื่องความอยู่ดีมีสุขของประชากรในประเทศกำลังพัฒนา (WeD)

ในปัจจุบัน หลายภาคส่วนได้มีความพยายามที่จะเก็บรวบรวมองค์ความรู้ และค้นหาวิธีการวัดความอยู่ดี

⁸ Chung, Nikolova and Olsen (2007)

มีสุขเชิงอัตวิสัยของสังคม ความสุข คุณภาพชีวิตของประชาชน ความยั่งยืน หรือความก้าวหน้าของการพัฒนา การศึกษาวิจัยและการริเริ่มแนวนโยบายมีความหลากหลายในการผนวกตัวแปรจากคุณลักษณะเฉพาะของพื้นที่ ระดับการวัดประเมิน ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ระเบียบวิธีวิจัยในการศึกษา และผลกระทบทางนโยบาย โดยรวมแล้ว การทำงานของเรื่องนี้ ได้ถูกดำเนินการทั้งในระดับภายในประเทศ ระดับประเทศ และนานาชาติ จากภาครัฐและเอกชน ประชาสังคม รวมทั้งภาควิชาการและสื่อสารมวลชนแขนงต่างๆ และบางครั้งก็มีความร่วมมือทั้งในประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนา ขณะที่เพียงงานบางส่วนที่มีการใช้หลักสถิติอย่างถูกต้องในการวัดและประมาณ ส่วนที่เหลือมีข้อมูลและระเบียบวิธีที่ไม่สมบูรณ์ในการศึกษา⁹

ตัวอย่างเช่น โครงการ WeD ได้ศึกษาอิทธิพลของสังคมและวัฒนธรรมต่อทัศนคติของการอยู่ดีมีสุข โดยเน้นการสร้างกรอบแนวคิดและวิธีการศึกษาของการอยู่ดีมีสุข ที่ถูกนิยามว่า “สถานการณ์ที่เป็นบวกต่อการดำรงชีวิตของผู้คนในสังคมที่มีความเปรียบพร้อมของความจำเป็นพื้นฐานต่างๆ คนแต่ละคนสามารถทำการใดๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีความหมายในบรรลุเป้าหมายในชีวิต และคนแต่ละคนสามารถมีความสุขและพึงพอใจกับชีวิตของตนเอง” (McGregor, 2007) ทฤษฎีความจำเป็นของมนุษย์ (โดย Doyal และ Gough ในปี 2544) คือหนึ่งในทฤษฎีพื้นฐานที่ WeD ใช้ในการศึกษา โดยได้อธิบายการอยู่เย็นเป็นสุขของมนุษย์ว่า สามารถถูกประเมินได้จาก 2 ปัจจัยหลัก คือ สุขภาพทางกายภาพและการมีอิสระในการดำเนินการและพัฒนาตัวเอง (physical health and autonomy) ซึ่งการประเมินได้ใช้การรายงานความพึงพอใจใน 7 ความจำเป็นขั้นกลาง คือ อาหารและน้ำสะอาดที่เพียงพอ ที่อยู่อาศัยที่มีความปลอดภัยเพียงพอ สิ่งแวดล้อมทางกายภาพและลักษณะงานที่ไม่เป็นอันตราย การดูแลสุขภาพที่เหมาะสม ความปลอดภัยของเขวachsen ความสัมพันธ์ในครอบครัวที่ดี การมีหลักประกันทางเศรษฐกิจและทางร่างกาย การคลอดบุตรและการดูแลบุตรได้อย่างปลอดภัย การได้รับการศึกษาที่เหมาะสมและภายใต้วัฒนธรรมที่หลากหลาย

ในระดับชาติ รัฐบาลไทยและภูฏานได้มีความพยายามในการทำกรอบแนวคิดการวัดความก้าวหน้าภายใต้แนวทางการพัฒนาใหม่ ที่มีเป้าหมายเพื่อสังคมอยู่เย็นเป็นสุข ความสุขมวลรวมประชาชนชาติ (GNH) ของประเทศภูฏาน เป็นการรวม 9 องค์ประกอบสำคัญ ประกอบด้วย ความอยู่ดีมีสุขทางกายภาพ การมีสุขภาพที่ดี ความสมดุลของการใช้เวลา การศึกษา วัฒนธรรมที่หลากหลายและยืดหยุ่น ธรรมาภิบาล ความเข้มแข็งของชุมชน สิ่งแวดล้อมที่หลากหลายและฟื้นฟูได้ และมาตรฐานการครองชีพ ซึ่งคล้ายคลึงกับแนวคิดตัวชี้วัดความอยู่เย็นเป็นสุขของสังคมไทย (Green and Happiness Index หรือ GHI) ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ภายใต้แผนพัฒนาฉบับที่ 10 ที่มี 6 องค์ประกอบหลัก คือ 1) สุขภาวะของบุคคล อัน

⁹ Matthews (2007)

รวมถึง สุขภาพอนามัย ความรู้และการศึกษา ชีวิตการทำงาน 2) ชีวิตครอบครัวและสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิต 3) ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและเป็นธรรม (รายได้และการกระจายรายได้) 4)ชุมชนเข้มแข็ง 5) สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศน์ที่มีคุณภาพ 6) การบริหารจัดการที่ดีของรัฐภายใต้ความเป็นประชาธิปไตย

องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) ได้เปิดตัว โครงการการวัดความก้าวหน้าของสังคม (Measuring the Progress of Societies) ซึ่งเป็นความร่วมมือกับหน่วยงานทั่วโลกที่จะแบ่งปันความรู้เกี่ยวกับตัวชี้วัดความก้าวหน้าต่างๆ และสนับสนุนการแลกเปลี่ยนความเห็นในระดับโลกเกี่ยวกับอะไรคือความก้าวหน้าของสังคม นอกจากนี้ โครงการนี้ ได้สร้างผลกระทบในระดับนานาชาติ กับคำประกาศอิสตันบูล ในปี พ.ศ. 2550 (Istanbul Declaration 2007) ที่มีการลงนามร่วมกันของหลายร้อยผู้นำองค์กรทั่วโลก โดยคำประกาศนี้ จะส่งเสริมและเป็นพันธะขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนาที่จะสนับสนุนทุกๆ ประเทศในการวัดความก้าวหน้าของสังคมในแง่มุมต่างๆ ผ่านตัวชี้วัดทางสถิติ

องค์การสหประชาชาติ ได้ปรับใช้เป้าหมายของการพัฒนาให้เข้าใกล้ความอยู่ดีมีสุขของมนุษย์และคุณภาพชีวิตของมนุษย์เพิ่มมากขึ้น ตัวอย่างเช่น ตัวชี้วัดการพัฒนามนุษย์ (HDI) ของสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ที่วัดประเมินการพัฒนามนุษย์ในประเทศต่างๆ โดยพิจารณาจาก 3 ตัวแปร ได้แก่ รายได้ การเข้าถึงการศึกษา และอายุคาดเฉลี่ย นอกจากนี้ เป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษขององค์การสหประชาชาติ หรือ MDG ได้รวมเอาประเด็น การขจัดความยากจนและความหิวโหย การได้รับการศึกษาถ้วนหน้าในระดับประถมศึกษา การสนับสนุนความเท่าเทียมกันทางเพศและส่งเสริมบทบาทของสตรี การลดอัตราการเสียชีวิตในเด็ก การปรับปรุงอนามัยเจริญพันธุ์ การต่อสู้กับโรคเอดส์และโรคสำคัญอื่นๆ การรักษาและจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน และการพัฒนาความร่วมมือในการพัฒนาระดับโลก

องค์การสหประชาชาติ สำนักงานประจําภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก (UNESCAP) ได้สนับสนุนการใช้แนวคิดและนโยบายการเติบโตสีเขียว (Green Growth) ในหลายภูมิภาค โดยระบุความจำเป็นต่อการพัฒนาตัวชี้วัดประสิทธิภาพเชิงนิเวศ (ecological efficiency index หรือ EEI) ที่รวมต้นทุนการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและต้นทุนของระบบนิเวศจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นส่วนประกอบในราคาสินค้า Chung et al (2007) ระบุว่า การวัดการเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวได้ละเลยตัวชี้วัดเชิงคุณภาพ เช่น สุขภาพ และการอยู่ดีมีสุข กระบวนทัศน์ของการพัฒนาแบบดั้งเดิมอาจจะเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจ การบริโภค และขนาดการผลิตของอุตสาหกรรมที่มากเกินไป ทำให้เกิดการบริโภคทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือยและนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว จากการที่กระบวนทัศน์การเติบโตแบบดั้งเดิมได้ละเลยต่อประเด็นต่างๆ เหล่านี้ จึงจำเป็นต้องมีการปรับปรุงแนวคิดเพื่อรักษาความสัมพันธ์อันดีระหว่างมนุษย์กับทรัพยากรธรรมชาติให้มากยิ่งขึ้น

สหภาพยุโรปได้มีการพัฒนาแนวคิดคุณภาพสังคม (Social Quality) ที่ต่อยอดแนวคิดการมีส่วนร่วมใน

สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม รวมทั้งการพัฒนาชุมชนของตนเองเพื่อเพิ่มการอยู่ดีมีสุข และศักยภาพของประชาชนในชุมชน¹⁰ ในการที่จะเป็นสังคมที่มีคุณภาพนั้น สังคมนั้นต้องสนับสนุนสมาชิกในชุมชน (ความเข้มแข็งของสังคม) สถาบันที่เกี่ยวข้องจะต้องเข้าถึงได้ (ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับสังคม) ประชาชนในชุมชนต้องเข้าถึงแหล่งทรัพยากร สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรต่างๆ ที่จำเป็น (ความมั่นคงของเศรษฐกิจและสังคม) รวมทั้ง สังคมต้องมีลักษณะของความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคม Ogawa (2007) ได้ระบุว่า คุณลักษณะทางสังคมเหล่านี้ เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับประชาชนต่อการใช้ชีวิตในระยะยาว การมีสุขภาพที่ดี และการมีชีวิตที่สร้างสรรค์

หลายหลากตัวชี้วัดที่ได้ถูกนำมาขึ้นมากเถียงกันในการประชุมในครั้งนี้ อาทิเช่น ตัวชี้วัดคุณภาพสังคม ตัวชี้วัดการพัฒนาคน ความสำเร็จของมวลรวมประชาชาติ ตัวชี้วัดความอยู่เย็นเป็นสุขของสังคมไทย ตัวชี้วัดความประสิทธิภาพเชิงนิเวศ (Ecological Efficiency Index -EEI) ซึ่งเป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และสิ่งแวดล้อม ยิ่งไปกว่านั้น ตัวชี้วัดเหล่านี้พยายามที่จะวัดศักยภาพของประชาชนในการดำรงชีวิตต่อการตอบสนองความพึงพอใจของเขา

อย่างไรก็ตาม ตัวชี้วัดการพัฒนาคนหรือตัวชี้วัดสังคมที่เป็นรูปธรรม อาจจะไม่สอดคล้องกับความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัย (Subjective well-being) ซึ่งควรมีการพัฒนาเรื่องการวัดต่อไป Kusago (2007b) พบว่า จากการศึกษาเปรียบเทียบตัวชี้วัดในการพัฒนาต่างๆภายในเมืองต่างๆของประเทศญี่ปุ่น ไม่เพียงแต่รายได้ประชาชาติ หรือ GDP เท่านั้น ที่ไม่สอดคล้องกับความพึงพอใจในชีวิต (Life satisfaction) แต่ยังรวมถึงดัชนีการพัฒนามนุษย์ หรือ Human Development Index (HDI) ที่ไม่สอดคล้องกับความพึงพอใจในชีวิต โดยเมืองอันดับต้นๆ ที่วัดจากตัวแปรรายได้ประชาชาติและดัชนีการพัฒนามนุษย์ อย่างเช่น โตเกียว ไม่ได้อยู่ในอันดับหนึ่งในสิบเมืองสำคัญเมื่อมีการพิจารณาความพึงพอใจในชีวิต สิ่งนี้อาจจะสะท้อนว่า ตัวชี้วัดต่างๆ ทางเศรษฐกิจ และการพัฒนาสังคมและมนุษย์เชิงรูปธรรม ไม่ได้สะท้อนความพึงพอใจในชีวิต หรือความสุขของมนุษย์เสมอไป สิ่งที่เราเรียกว่านั้น ก็คือ ขณะที่การเจริญเติบโตของรายได้มวลรวมประชาชาติ (GDP growth) เพิ่มขึ้นในช่วงปี 2521 (1978) ถึง 2545 (2002) แต่ความพึงพอใจในชีวิตกลับลดลงในช่วงเวลาเดียวกัน สถานการณ์เหล่านี้ เป็นเครื่องยืนยันว่า ความอยู่ดีมีสุขเชิงภาวะวิสัยและอัตวิสัย (objective and subjective well-being) ไม่มีความสัมพันธ์กัน ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องพิจารณาการวัดความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยมากยิ่งขึ้น เช่น ความสุขและความพึงพอใจในชีวิต ดังข้อเสนอของ Thinley (2007) ที่ว่า

¹⁰ Ogawa (2007)

“ถ้าพวกเราเห็นว่า ความสุขคือสิ่งที่สำคัญที่สุดที่พวกเราปรารถนา เมื่อนั้น เป้าหมายการพัฒนาที่ควรจะต้องสนองต่อสิ่งนี้ ตัวชี้วัดที่สำคัญที่สุดสำหรับการพัฒนาจึงจำเป็นต้องเกี่ยวกับความสุขของประชาชนและสังคม”

อย่างไรก็ตาม Kusago (2007b) ไม่ใช่ผู้แรกที่ค้นพบความไม่เชื่อมโยงระหว่างการวัดประเมินความอยู่ดีมีสุขแบบภาวะวิสัยและอัตวิสัย เพราะยังมีผลการศึกษาก่อนหน้านี้ของ Richard Easterlin ในปี 2517 (1974) และ Angus Campbell ในปี 2519 (1976) สิ่งที่ Easterlin ได้ค้นพบ ก่อเกิดคำถามต่อแนวคิดของกระแสหลักว่าความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจเพิ่มความสุขต่อประชาชนและสังคม แต่ทำไมความสุขของประชาชนไม่ได้เพิ่มขึ้นในขณะที่เศรษฐกิจเติบโตขึ้น การค้นพบนี้ ได้ถูกขนานนามว่า ‘Easterlin paradox’ โดยปรากฏการณ์นี้ สามารถถูกอธิบายด้วยกระบวนการทางจิตวิทยา เช่น ความสามารถในการปรับตัวของปัจเจก ความปรารถนาโดยส่วนตัว และการเปรียบเทียบตนเองกับสังคม ในสถานการณ์ที่ประชาชนพิจารณาระดับรายได้ของตนเอง

คงเป็นเหมือนกับเรื่องการปรับตัว ยกตัวอย่างง่ายๆ เช่นในเรื่องการซื้อของ ความสุขเกิดขึ้นเมื่อเรารู้สึกถึงความใหม่ของสินค้า แต่เมื่อความรู้สึกนี้ค่อยๆ จางไป และถูกแทนที่ด้วยความเบื่อหน่าย ความสุขก็จะลดลงไปด้วย ดังนั้น เพื่อให้รักษาระดับความสุขไว้ในระดับสูง คนจึงบริโภควัตถุเพิ่มขึ้น ส่งผลให้ทรัพยากรจำนวนมากถูกนำมาใช้เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ดังนั้น Scitovsky (1976) จึงแนะนำว่า ประชาชนควรฝึกที่จะรู้สึกพึงพอใจกับสิ่งต่างๆ ให้นานมากยิ่งขึ้น มิฉะนั้นแล้ว ประชาชนจะต้องค้นหาสิ่งต่างๆ หรือประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ขณะที่ความสุขมิได้เพิ่มขึ้น โดยถ้าหากประชาชนปรับตัวเองกับสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ เขาจะสร้างระดับความปรารถนาใหม่ได้เรื่อยๆ ยกตัวอย่าง บัณฑิตจบปริญญาตรีคนหนึ่ง ได้รับเงินเดือนๆ ละ 15,000 บาท แม้ดูเหมือนว่า จะสร้างความพึงพอใจให้แก่เขาได้ในวันที่เขาจบใหม่ ขณะที่เงินเดือนๆ ละ 50,000 บาท จะเป็นเงินเดือนจำนวนมากสำหรับเขาในขณะนั้น แต่ถ้าหากในวันหนึ่งที่เขาประสบความสำเร็จ เขาได้รับเงินเดือนๆ ละ 50,000 บาท เขากลับอยากจะได้เงินเดือนๆ ละ 100,000 บาท เมื่อนั้นเงินเดือนๆ ละ 50,000 บาทที่เคยดูว่ามีจำนวนมากกลับจะไม่เพียงพอที่ทำให้เขาพึงพอใจอีกต่อไป เช่นเดียวกันกับการได้รับการเลื่อนตำแหน่งงานที่แปรผันกับความคาดหวังและความปรารถนาของแต่ละบุคคล โดยส่วนใหญ่แล้วความคาดหวังและความปรารถนาในตำแหน่งงานที่เพิ่มขึ้นจะมีมากกว่าการเลื่อนตำแหน่งที่ได้รับจริง ดังนั้น โอกาสการได้รับการเลื่อนตำแหน่ง ไม่ได้รับรองความสุขที่เพิ่มขึ้น ถ้าหากความปรารถนาและความต้องการของบุคคลยังไม่เป็นที่สิ้นสุด

ไม่เพียงแต่ความปรารถนาส่วนบุคคลเท่านั้น ที่มีผลต่อความรู้สึกพึงพอใจ หรือการมีความสุขของแต่ละบุคคล แต่การเปรียบเทียบตัวเองกับผู้อื่นก็เป็นอีกสิ่งสำคัญ จากผลการศึกษาที่ผ่านมา ได้แสดงให้เห็นว่า การ

เปรียบเทียบตนเองกับสังคมแวดล้อม คือ อีกสิ่งสำคัญในการกำหนดความพึงใจหรือการมีความสุขของแต่ละบุคคล จากการศึกษาเหล่านั้น ได้มีข้อสรุปในทิศทางเดียวกันว่า ประชาชนที่อาศัยอยู่ในสังคมที่มีผู้มีระดับรายได้ที่สูงกว่าตน จะมีความรู้สึกต้องการเงินเพื่อเพิ่มความรู้สึกมีความพึงพอใจในชีวิตที่สูงกว่า หรือก็คือ การมีระดับรายได้ที่สูงกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับคนในกลุ่มจะทำให้มีความรู้สึกพึงพอใจมากกว่า และระดับรายได้ที่น้อยกว่าจะทำให้คนผู้นั้นมีความพึงพอใจลดน้อยลง

การสำรวจบทบาทของตัวแปรเชิงนามธรรมในพฤติกรรมของมนุษย์ Angus Campbell (และคณะ 1976 and 1981) เสนอ กรอบแนวคิดที่แทนที่เงื่อนไขเชิงรูปธรรมต่างๆ โดยการรายงานความพึงพอใจของประชาชนที่สามารถสะท้อนเงื่อนไขในการดำรงชีวิตของเขา โดย Easterlin and Sawangfa (2007) ได้อธิบายบทวิเคราะห์ของกรอบแนวคิดของ Campbell เพิ่มเติมไว้ดังนี้

“จากกรอบแนวคิดนี้ ความสุขในภาพรวม หรือความพึงพอใจในชีวิตที่มีอยู่โดยรวม เป็นผลลัพธ์สุทธิจากปัจจัยหลักๆ เช่น สถานการณ์ทางการเงิน ชีวิตครอบครัว เป็นต้น ขณะเดียวกันความพึงพอใจในปัจจัยด้านต่างๆ ก็มีผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม เนื่องจากปัจจัยเหล่านี้ สอดคล้องต่อความสำเร็จหรือความต้องการของผู้ถูกสำรวจเช่นกัน นอกจากนี้ ความพึงพอใจอาจผันแปรกับเป้าหมายและ/หรือเงื่อนไขที่เปลี่ยนแปลงไป ข้อดีของแนวคิดนี้ คือ การตัดสินใจความพึงพอใจในแต่ละด้านทั้งจากตัวแปรที่เป็นรูปธรรมในทางเศรษฐศาสตร์และตัวแปรที่เป็นรูปธรรมในทางจิตวิทยา ข้อดีอีกประการของแนวคิดการวิเคราะห์ความพึงพอใจในแต่ละด้านของ Campbell นั้น คือวิธีการแบ่งกลุ่มตามตัวแปรที่ควบคุมได้ตามแต่ละด้านของชีวิตในสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละวันที่ประชาชนอ้างอิงถึงเมื่อมีการสอบถามตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อความสุขพวกเขา”

มิได้เพียงแค่ว่า การรายงานความพึงพอใจของตนเองสามารถครอบคลุมกระบวนการทางจิตวิทยา แต่ยังรวมถึงปัจจัยหลักต่างๆ ของชีวิตที่เป็นส่วนสำคัญของประชาชนผู้รายงานระดับความสุขหรือความพึงพอใจของตนเอง หลายๆ ตัวแปรที่ไม่สามารถประเมินได้จากระบบตลาด ถูกตระหนักได้ว่า ได้มีอิทธิพลต่อความความอยู่ดีมีสุขของมนุษย์ เช่น การมีเพื่อน การใช้เวลาว่าง (หรือการพักผ่อน) สภาพที่อยู่อาศัย เพื่อนบ้าน นอกจากนี้ ปัจจัยหลักที่ประชาชนส่วนใหญ่ให้ความสำคัญ ได้แก่ มาตรฐานการครองชีพและการเงิน ชีวิตครอบครัว สุขภาพ และการงาน ดังนั้น การใช้การวัดโดยการรายงานด้วยตนเองจึงเป็นการไม่ทำตามหลักอรรถประโยชน์ของแนวคิดกระแสหลักที่นำไปสู่การวัดความมั่งคั่งของวัตถุดิบและการบริโภคของประชาชน มากกว่าสิ่งทีการ

รับรู้รับฟังชีวิตของประชาชน

ดังนั้น เพื่อวิเคราะห์กระบวนการทางจิตวิทยาของความสามารถในการปรับตัวและการเปรียบเทียบตนเองกับสังคมในการวัดประเมินความอยู่ดีมีสุข และเพื่อขยายองค์ความรู้ของการวัดประเมินความสุขต่อรายได้ และการบริโภค นักวิจัยจึงใช้วิธีการรายงานความสุขและความพึงพอใจในชีวิตด้วยตนเอง ซึ่งรวมถึงการประเมินชีวิตของมนุษย์ในหลายมิติ รวมทั้งการตัดสินใจความพึงพอใจของชีวิตและการประเมินผลของอารมณ์และความรู้สึก (Eid และ Diener, 2004) นอกจากนี้ Guillen-Royo et al (2007) ได้กล่าวไว้ว่า สถานการณ์ที่เห็นเป็นรูปธรรมในชีวิต ไม่สามารถประเมินความพึงพอใจของบุคคลได้ ถ้าหากประชาชนไม่ได้ให้ความสำคัญว่าตัวแปรรูปธรรม/ภาวะวิสัยเหล่านี้ได้มีอิทธิพลต่อความสุขของพวกเขา ในขณะที่เดียวกัน ความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยต่างหากที่ได้ตระหนักถึง “ช่องว่างระหว่างจุดมุ่งหมายในชีวิตของประชาชนกับทรัพยากรที่พวกเขาได้รับภายใต้เงื่อนไขของสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม คุณค่าและประสบการณ์ของพวกเขา” (McGregor, 2007) แม้ว่าการตระหนักถึงการวัดเชิงอัตวิสัย/นามธรรมในความอยู่เย็นเป็นสุขจะเป็นสิ่งจำเป็น หากแต่สิ่งที่ท้าทายกว่านั้นก็คือการสร้างมาตรฐานการวัดปัจจัยเหล่านี้ที่ต้องได้รับการยอมรับในทางปฏิบัติจากหน่วยงานพัฒนาต่างๆ และผู้กำหนดนโยบาย ดังนั้น ในบทความต่อไปจึงเป็นการอธิบายว่า จะวัดความสุขและความพึงพอใจในชีวิตในทางปฏิบัติได้อย่างไร

3. ความสุขจะวัดได้อย่างไร

นักวิจัยความสุขได้สร้างกรอบแนวคิดและค้นพบแนวทางใหม่เพื่อวัดและอธิบายความสุขของบุคคล โดยใช้การสำรวจการรายงานความสุขด้วยตนเอง ซึ่งได้รับการยอมรับกันในช่วงกว้าง เป็นการวัดความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัย ในฐานะตัวแทนโดยตรงของอรรถประโยชน์ งานเขียนชิ้นหนึ่งของ Diener (2006) รวมทั้งอีกหลายๆ ชิ้นงานที่โด่งดังในเรื่องความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัย ได้สนับสนุนการใช้ข้อมูลความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัย นอกเหนือจากการวัดเชิงรูปธรรม/ภาวะวิสัยแบบดั้งเดิมของความอยู่ดีมีสุข นอกจากนี้ ยังเสนอแนวทางของการวัดว่าควรเป็นอย่างไร

หนึ่งในวิธีการที่ได้รับความนิยมในการวัดความสุขและความอยู่เย็นเป็นสุขของบุคคล คือการสำรวจ ซึ่งอาจใช้คำถามเชิงเดี่ยวและเชิงซ้อน ในการสอบถามทัศนคติของบุคคลว่ามีการระบุความอยู่ดีมีสุขของเขาอย่างไร หนึ่งในตัวอย่างของคำถามเดี่ยวมาจากคำถามความสุขที่เป็นมาตรฐานของการสำรวจคุณค่าและความหมายของชีวิต (the World Values Survey) ที่ถามว่า “โดยภาพรวมแล้ว คุณคิดว่า คุณมีความสุขในระดับใด: มีความสุขมาก มีความสุขทีเดียว ไม่มีความสุข หรือไม่มีความสุขเลย” หลังจากนั้น แต่ละคนจะตอบโดยการให้คะแนนตาม

ระดับความรู้สึก โดย 1 คือการระบุว่าไม่มีความสุขเลย จนกระทั่ง 4 ที่บ่งบอกว่ามีความสุขมาก สิ่งนี้ คล้ายๆ กับการให้คะแนน 3 ระดับความพึงพอใจของการสำรวจสังคมทั่วไป (the General Social Surveys) ของประเทศสหรัฐฯ ที่ถามว่า โดยภาพรวมแล้วคุณคิดว่า แต่ละวันที่ผ่านมาของคุณเป็นอย่างไร มีความสุขมาก มีความสุข หรือไม่มีความสุขเลย

อีกวิธีหนึ่งที่มีการนำมาใช้ก็คือ การใช้คำถามเชิงเดี่ยวเพื่อวัดระดับความพึงพอใจที่ตั้งใจจะแสดงให้เห็นถึงการสะท้อนมุมมองของตนเองในภาพกว้าง ต่อการประเมินแบบภาพรวมของชีวิตในแต่ละคนบุคคล (Diener, 2006) คำถามเกี่ยวกับความพึงพอใจในชีวิตที่เป็นมาตรฐานของการสำรวจยุโรปาโรมิเตอร์ (Eurobarometer Survey) ได้สอบถามบุคคลว่า ในภาพรวมแล้ว คุณพึงพอใจในชีวิตอย่างมาก หรือเพียงแค่พึงพอใจ หรือไม่พึงพอใจ หรือไม่พึงพอใจเลยกับสิ่งต่างๆ ที่คุณเป็นอยู่ คำถามนี้ สามารถใช้กับการถามความพึงพอใจในด้านต่างๆ ของชีวิต เพื่อรับฟังทัศนคติของบุคคลต่อมุมมองในแต่ละด้านของชีวิตตัวเอง การมีชีวิตที่ใกล้เคียงกับเป้าหมาย และถ้าอยากจะทำเปลี่ยนแปลงบางส่วนของชีวิตจะเปลี่ยนแปลงมากเท่าไร ดังคำถามตัวอย่าง เช่น โดยภาพรวม คุณพึงพอใจกับงานคุณไหม ซึ่งมีมิติหรือด้านต่างๆ ของชีวิตที่ได้รับการถามบ่อยครั้ง คือ งาน สุขภาพ สถานการณ์ทางการเงิน ชีวิตครอบครัว การพักผ่อน สภาพแวดล้อมของที่อยู่อาศัย เพื่อนบ้าน สถานการณ์ทางการเมือง และความเป็นประชาธิปไตย

ในมุมมองของทฤษฎีความจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์ ความอยู่ดีมีสุขถูกประเมินได้จากระดับความพึงพอใจจากมิติความจำเป็นขั้นพื้นฐานและขั้นกลาง ประเด็นแรกที่สุดตอบแบบสำรวจจะต้องระบุก็คือ การให้ลำดับความจำเป็นต่อปัจจัยต่างๆ ที่นำไปสู่การกินคืออยู่ดีของพวกเขา (เช่น 0 คือ ไม่จำเป็น จนถึง 2 คือ จำเป็นมาก) เมื่อมีการให้คะแนนความพึงพอใจต่อปัจจัยความจำเป็นต่างๆ เหล่านี้แล้ว คะแนนความพึงพอใจถูกถ่วงน้ำหนักโดยคะแนนลำดับความจำเป็น เพื่อประเมินความแตกต่างของระดับความจำเป็นตามทัศนคติของบุคคล แม้ว่าภาพรวมของการวัดความอยู่ดีมีสุขจะสามารถให้ภาพความอยู่ดีมีสุขของปัจเจกและสังคม แต่การวัดตัวแปลเฉพาะ (Domain-specific measures) เหล่านี้จะมีประโยชน์อย่างมากโดยเฉพาะต่อนักนโยบายที่จะต้องวัดความอยู่ดีมีสุข ความจำเป็น และสิ่งต่างๆที่ประชาชนให้ความสำคัญ ดังนั้น จึงควรให้มีการวัดประเมินในมิติที่ซับซ้อนของความอยู่ดีมีสุข ที่ได้รวมอารมณ์และความรู้สึก สถานะของสุขภาพกายและใจ รวมทั้งความพึงพอใจต่อประสบการณ์ที่หลากหลาย กิจกรรมต่างๆ และปัจจัยต่างๆ (Diener, 2006)

ในขณะที่ คำถามเชิงเดี่ยวซึ่งมีข้อดีตรงที่ใช้ระยะเวลาอันสั้นในการทำสำรวจ หากแต่คำถามเหล่านี้ อาจจะมีการนำเชื่อถือและความมีเหตุมีผลน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับการวัดในคำถามเชิงซ้อน สาเหตุเป็นเพราะการวัดที่ผิดพลาดจากการวัดนั้น มีแนวโน้มที่น้อยกว่ากรณีคำถามเชิงเดี่ยว หนึ่งในตัวชี้วัดเชิงซ้อนที่นิยมใช้ ก็คือ มาตรฐานวัดความพึงพอใจในชีวิต (Satisfaction with Life Scale) โดย Diener, Emmons, Larsen and Griffin (1985)

ซึ่งออกแบบการวัดภาพรวมความพึงพอใจในชีวิตผ่าน 5 ประเด็น เพื่อประเมินความพึงพอใจในชีวิตโดยทั่วไป โดยผู้ตอบแบบสำรวจจะต้องระบุระดับความพึงพอใจ 1 ถึง 7 ระดับ จาก เห็นด้วยอย่างยิ่ง จนกระทั่งไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง โดย 5 ข้อคำถามนั้น จะประกอบด้วย (1) ชีวิตส่วนใหญ่เป็นตามที่ตั้งใจไว้ (2) สิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตฉันดีมาก (3) ฉันพึงพอใจกับชีวิตฉัน (4) มาถึงตอนนั้น ฉันได้ในสิ่งสำคัญที่ชีวิตต้องการแล้ว (5) ถ้าฉันย้อนเวลากลับไปได้ ฉันก็แทบไม่อยากจะเปลี่ยนแปลงอะไรอีกแล้ว

ตามมาตรวัดเชิงซ้อน หนึ่งในมาตรวัดที่ได้รับความนิยมสำหรับการประเมินความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยของบุคคล คือ ความรู้สึกและอารมณ์สุทธิ (net affect) Diener (2006) ได้กล่าวว่า ความรู้สึกและอารมณ์ทางบวกเป็นตัวแทนความรู้สึก (moods) และอารมณ์ (emotions) ที่สะท้อนปฏิกิริยาของบุคคลต่อเหตุการณ์ที่บ่งบอกว่าชีวิตของคนๆ นั้น กำลังดำเนินอยู่บนเส้นทางที่น่าพอใจ ขณะที่ ความรู้สึกและอารมณ์ทางลบ (negative affect) จะแสดงถึงปฏิกิริยาทางลบของบุคคลที่แสดงต่อเหตุการณ์ต่างๆ ของพวกเขา หนึ่งในการสำรวจที่ได้รับการรับรู้ว่าเป็นที่ดีที่สุดสำหรับประเมินความรู้สึกและอารมณ์สุทธิ คือ แบบสอบถามสุขภาพทั่วไป (General Health Questionnaire-GHQ) ซึ่งเป็นหนึ่งในแบบสำรวจประชากรของอังกฤษ (the British Household Panel Survey) โดยจะทำการประเมินทั้งความรู้สึกและอารมณ์ที่เป็นบวกและลบ จาก 12 คำถามดังต่อไปนี้

- 1) คุณสามารถตระหนักรู้ว่า คุณกำลังทำอะไรอยู่
- 2) คุณรู้สึกว่า คุณกำลังทำตนให้เป็นประโยชน์
- 3) คุณรู้สึกว่า คุณสามารถตัดสินใจในสิ่งต่างๆ ได้
- 4) คุณสามารถจะมีความสุขสนุกสนานกับกิจวัตรประจำวันของคุณ
- 5) คุณสามารถเผชิญหน้ากับปัญหาต่างๆ ได้
- 6) คุณรู้สึกมีความสุขกับทุกๆ สิ่ง

สำหรับความรู้สึกและอารมณ์ที่เป็นบวก

- 1) คุณกังวลมากจนนอนไม่หลับ
- 2) คุณรู้สึกว่าอยู่ภายใต้แรงกดดันสม่ำเสมอ
- 3) คุณรู้สึกว่า คุณไม่สามารถเอาชนะอุปสรรคต่างๆ ได้
- 4) คุณรู้สึกไม่มีความสุขและเครียด
- 5) คุณสูญเสียความมั่นใจในตัวเอง
- 6) คุณกำลังคิดว่า ตัวเองเป็นคนไร้ค่า

สำหรับความรู้สึกและอารมณ์ที่เป็นลบ

คำตอบทางเลือกของ 12 คำถามนั้น เกี่ยวข้องกับมาตรวัด Likert กับ 4 ระดับคำตอบ โดย คำถามแบบ ความรู้สึกและอารมณ์ทางบวก คะแนนเท่ากับ 1 แทนการบอกว่า บ่อยครั้งกว่าปกติ จนกระทั่ง 4 ก็จะเป็น น้อยครั้งกว่าปกติ สำหรับคำถามความรู้สึกและอารมณ์ทางลบ 1 จะหมายถึง ไม่เคยเลย และ 4 คือ บ่อยมากกว่าปกติ หลังจากนั้น คะแนนที่ไม่ได้ถ่วงน้ำหนักจะถูกรวมในตัวชี้วัดอารมณ์และความรู้สึกสุทธิโดยคะแนนที่สูงกว่าจะระบุความอยู่เย็นเป็นสุขแบบจิตวิทยาที่ต่ำว่า

ประเด็นที่ถูกเสนอโดย Robert Cummins เกี่ยวกับการใช้คำศัพท์เฉพาะของข้อคำถามในแบบสำรวจ และมาตรวัดต่อระดับคะแนนของผู้ตอบแบบสำรวจ พบว่า ความสุขและความพึงพอใจอาจสามารถมีความหมายที่แตกต่างกัน เนื่องจากต่างบุคคลและวัฒนธรรมแตกต่างกัน ในทางหนึ่ง ความแตกต่างในการตีความสิ่งที่เราต้องการวัดด้วยความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยในทางตรงกันข้าม การขาดการรับรู้เปรียบเทียบระหว่างกลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกันเป็นอีกความยากลำบากของการศึกษาเปรียบเทียบความสุขและความพึงพอใจของประชาชนในประเทศหนึ่งกับอีกประเทศหนึ่ง นอกจากนี้ ทัศนคติต่อวัฒนธรรมที่ต่างกันก็เป็นอีกความยากลำบาก ดังที่ Cummins (2007) ได้กล่าวไว้ว่า “คนเอเชียตะวันออกและตะวันออกเฉียงใต้ (ตามขนบธรรมเนียมของการถ่อมตน) จะมีการให้คะแนนในลำดับต่ำสุดน้อยกว่าคนจากประเทศตะวันตก เช่น ออสเตรเลีย และสหรัฐอเมริกา” ดังนั้น จึงควรระมัดระวังหากมีการเปรียบเทียบความสุขของบุคคลข้ามประเทศหรือวัฒนธรรม การออกแบบการวิจัยและวิธีการทางเศรษฐมิติที่เหมาะสม จะช่วยลดอคติในการตีความได้บ้าง

เพื่อตัวอย่างที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้นของคำถามความสุขหรือความพึงพอใจที่มีการใช้ระดับความพึงพอใจที่แตกต่างกันในการสำรวจแต่ละครั้ง ไม่เพียงแต่เพื่อการเปรียบเทียบผลการสำรวจเท่านั้น หากแต่ยังเป็นการทดสอบจำนวนระดับความพึงพอใจที่เหมาะสม Commins (2007) แสดงความคิดเห็นว่า จริงๆ แล้ว 5 ระดับความพึงพอใจนั้นค่อนข้างไม่ครอบคลุมความรู้สึกที่แท้จริง เพราะประชาชนสามารถจะมีระดับความพึงพอใจที่แตกต่างกันมากกว่านี้ได้ ดังนั้น จำนวนระดับความพึงพอใจที่มากกว่า 5 จะสะท้อนการตอบแบบสอบถามที่ชัดเจนและหลากหลายกว่า อย่างไรก็ตามในกรณีที่มีการขยายระดับความพึงพอใจมากเกินไป ก็อาจจะไม่เหมาะสม เพราะจะไม่มีค่าขยายระดับความแตกต่างในแต่ละจุดที่เพียงพอ อย่างไรก็ตาม มาตรวัดหนึ่งๆ ควรจะมีค่ากลางเพื่อเป็นจุดกึ่งกลางสำหรับการตัดสินใจของแต่ละบุคคล (หรือก็คือ ความมีจำนวนระดับที่เป็นเลขคี่) เช่น 7 หรือ 11 ระดับ ซึ่งโดยส่วนตัว Cummins จะชอบอันหลัง

นอกจากนี้ ในประเด็นของคำศัพท์เฉพาะและมาตรวัด งานศึกษาทางจิตวิทยาได้มีการตั้งคำถามว่า การวัดความอยู่เย็นเป็นสุข จะมีความน่าเชื่อถือ และมีเหตุมีผลหรือไม่ โดยในระดับความน่าเชื่อถือนั้น ถูกตัดสินจาก ผู้ตอบแบบสอบถามมีความผันผวนในช่วงเวลาตอบแบบสอบถามใหม่ ซึ่งขึ้นอยู่กับสถานะทางอารมณ์ในช่วงขณะนั้น ส่วนความมีเหตุมีผลของการวัด ถูกพิจารณาจากผลของการตอบแบบสอบถามนั้นว่า ได้สะท้อนสิ่งที่

ผู้ตอบตั้งใจจะบอกหรือไม่ ในการวัดแต่ละครั้งจะขาดความมีเหตุมีผล หากผู้ตอบแบบสอบถามตอบเกินหรือน้อยกว่าความจริง เช่น ความกังวลต่อความปรารถนาทางสังคม

ข้อถกเถียงประเด็นแรกของอุปสรรคในการใช้ข้อมูลความสุข เกิดจากความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ต่อข้อมูลที่เป็นนามธรรม สิ่งนี้รวมทั้ง วิธีการรายงานความสุขของตนเองจะมีความสัมพันธ์อย่างดีกับการประเมินความสุขของบุคคลโดยเพื่อนและครอบครัว ได้รับกรกล่าวจาก Diener (1984) Pavot and Diener (1993) Sandvik และคณะ (1993) หรือการประเมินความสุขของบุคคลจากคู่สามีภรรยา (Costa and McCrae, 1988) รวมทั้ง การรายงานจากผู้เชี่ยวชาญสถาบันหรือคลินิก (Goldings, 1954) และแม้แต่การวัดความทรงจำของบุคคลต่อสถานการณ์ที่ดีและไม่ดีในชีวิตของบุคคลนั้นๆ (Balatsky and Diener, 1993) จากการทดสอบทางวิทยาศาสตร์ van Praag (1991) พบว่า ความต่างของลำดับที่เป็นสัญลักษณ์ของคำพูด เช่น แย่มาก แย่ดี หรือดีมาก บุคคลจะมีความเข้าใจและตีความเป็นจำนวนคะแนนที่ใกล้เคียงกัน

ข้อโต้แย้งที่สอง เกิดจากข้อค้นพบในงานศึกษาทางจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลความสุขกับการวัดตัวแปรทางกายภาพต่างๆ อาทิเช่น การรายงานความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยที่สะท้อนการผันแปรตามช่วงเวลาแท้จริง (duration of genuine) หรือที่เรียกว่า การยิ้มที่แท้จริง หรือ การยิ้มแบบ Duchenne (Eckman และคณะ 1990) การวัดการตอบสนองต่อความเครียด เช่น อัตราการเต้นของหัวใจ แรงดันเลือด (Shedler et al., 1993) การวัดความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยสามารถถูกใช้ในการคาดการณ์อายุขัยของบุคคลได้อีกด้วย (Palmore, 1969; Mroczek and Spiro, 2006) เช่นเดียวกับคาดการณ์ความเสี่ยงในการเป็นโรคหัวใจ (Sales & House, 1971) การอุดตันของเส้นเลือดในสมอง (Huppert, 2006) และการฆ่าตัวตาย (Koivumaa-Honkanen et al, 2001) ระดับความสูงของสมองซีกซ้ายและขวาที่ไม่เท่ากัน ส่งผลต่อฮอร์โมนที่มีผลต่อความเครียดและอาการทางระบบประสาท (Urry et al, 2004; Davidson, 2004; และ Nettle, 2005) นอกจากนี้ ผลการศึกษาอื่นๆ เช่น Robinson and Shaver (1969) Headey and Wearing (1991) ได้แสดงว่าความสุขที่รายงานมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อมของชีวิต

จากข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการวัดต่างๆ ที่ว่า ความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยได้รับผลกระทบจากความผิดพลาดและความคลาดเคลื่อนของการวัด ดังนั้น เทคนิคทางสถิติต้องถูกนำมาใช้เพื่อเพิ่มความถูกต้องและความแม่นยำ จากข้อบกพร่องดังกล่าว ดังนั้น ก่อนการออกนโยบายต่างๆ ผู้ออกนโยบายควรจะตระหนักถึงข้อบกพร่องที่ยัง "ไม่" ได้รับการแก้ไขอย่างเหมาะสมของวิธีการวัดต่างๆ และแม้ว่าจะมีข้อจำกัดต่างๆ ข้อมูล ความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยก็ยังเป็นตัวแทนที่ดีและมีเหตุมีผลสำหรับบรรณประโยชน์ของบุคคล นอกจากนี้ โครงสร้างสมการความสุขต่างๆ นี้ยังได้รับการทดสอบรูปแบบสอดคล้อง ทั้งในสหรัฐอเมริกา ยุโรป และหลายประเทศรอบโลก

เพื่อให้ความสุขเป็นเป้าหมายในการพัฒนา สิ่งสำคัญที่ต้องรู้คือ การวัดความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัย หรือความสุขได้ตอบสนองต่อการแทรกแซงทางนโยบายและการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์อย่างเป็นรูปธรรมต่างๆ ได้หรือไม่ อย่างไร สิ่งสำคัญสำหรับตัวชี้วัดความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัย สำหรับการเป็นเป้าหมายทางนโยบายอย่างมีประสิทธิภาพ คือความสามารถในการตอบสนองต่อการแทรกแซงทางนโยบาย (Diener, 2006) นอกจากนี้ เพื่อศึกษาความเปลี่ยนแปลงต่างๆ สิ่งที่สำคัญ คือ ข้อมูลอนุกรมเวลา การบันทึกประสบการณ์ในแต่ละวันของกลุ่มผู้ถูกสำรวจ ความถี่ที่หลากหลายของการเก็บข้อมูลสามารถแสดงถึงการเปลี่ยนแปลงของข้อมูลทั้งในระยะสั้น ระยะกลางและระยะยาว รวมทั้งผลกระทบของการแทรกแซงทางนโยบายต่อความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัย

4. นัยยะทางนโยบายสาธารณะจากการศึกษาเรื่องความสุข

ในปัจจุบัน การวัดความสุข หรือความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัย ได้เป็นที่นิยมสำหรับการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ข้อมูลเกี่ยวกับความรู้สึกนึกคิดของประชาชนต่อชีวิตของพวกเขาเป็นประโยชน์ต่อผู้กำหนดนโยบาย ผู้กำหนดนโยบายไม่ควรเพิกเฉยต่อการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชาชนที่ไม่พึงพอใจในชีวิตหรือมีความทุกข์ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องเข้าใจตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อความสุข ผลกระทบที่เป็นไปได้จากทางเลือกของนโยบายต่อความสุขของบุคคล และควรทำอย่างไรเพื่อให้ข้อมูลความสุขเชิงอัตวิสัยมีประโยชน์มากที่สุดต่อการทำนโยบายที่จะปรับปรุงความอยู่ดีมีสุขของประชาชน

นักวิจัยหลายท่านได้ทำการศึกษาเชิงประจักษ์ เพื่อตรวจสอบความสัมพันธ์ของความสุขกับตัวแปรที่มีอิทธิพลต่างๆ ในหลายๆ บทความที่เสนอในงานประชุมนานาชาติครั้งนี้ มีผลการศึกษาที่หลากหลายและนัยยะทางนโยบายในประเด็นแตกต่างกันไป อย่างไรก็ตาม สรุปสาระสำคัญที่ให้แนวทางนโยบายสาธารณะสามารถแบ่งตามหัวข้อได้ดังนี้

ปัจจัยพื้นฐาน ความมั่งคั่ง และสินทรัพย์

ความต้องการพื้นฐานเป็นเหตุสำคัญในการกำหนดความสุข โดยตนเองของคนไทยต่อการเป็นเจ้าของทรัพย์สินภายนอก ดังเช่น ปัจจัยพื้นฐานที่น้อย จะมีความสัมพันธ์แบบผกผันกับความสุข ขณะที่ทรัพย์สินภายนอกกลับกลายเป็นความสัมพันธ์เชิงผกผันอย่างมากต่อความสุข (Guillen-Royo et al, 2007) ในมุมมองของภาวะสมดุลของสิ่งแวดล้อมภายนอก Cummins (2007) แสดงว่า เงินและความมั่งคั่ง เป็นเกราะป้องกันอย่างดี

สำหรับประชาชนในกรณีมีเหตุการณ์ฉุกเฉิน เนื่องจากจะสามารถช่วยให้พวกเขากลับมาสู่ระดับความสุขในภาวะปกติได้ อีกเหตุผลหนึ่ง อาจเพราะว่า คนรวยได้มีทรัพยากรที่จะป้องกันตัวเองและปรับปรุงสถานะของพวกเขาเมื่อประสบกับเหตุการณ์เลวร้าย อย่างเช่น ในกรณีปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจ การมีเงินออมและทรัพย์สินทำให้พวกเขายังสามารถบริโภคได้ในระดับปกติ

ทรัพย์สินและความมั่งคั่งดูเหมือนจะเพิ่มความสุขของประชาชน ขณะที่หนี้สินจะมีผลในทางตรงกันข้าม Gray and Kramanon (2007) ค้นพบว่า คนที่ไร้หนี้สินและปราศความรู้สึกมีภาระจากหนี้สินเหล่านั้น มีแนวโน้มที่จะมีความสุขมากกว่าคนที่ไม่มีหนี้สินและรับรู้ถึงภาระของหนี้สินเหล่านั้น รวมทั้งมากกว่าคนที่ไม่มีหนี้สินแต่มีภาระอื่นๆ

ความเป็นเจ้าของบ้าน/การมีบ้านเป็นของตนเองมีความสัมพันธ์แปรผกผันกับความสุข (Kusago, 2007b) พบว่า ในประเทศญี่ปุ่น ผู้เป็นเจ้าของบ้าน จะมีความสุขมากกว่า เช่นเดียวกับกับในประเทศอังกฤษที่ Powdthavee (2007b) ค้นพบว่า การมีบ้านเป็นของตนเองกับความพึงพอใจในชีวิตมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน ขณะที่ Gray and Kramanon (2007) ก็มีผลการศึกษาในทิศทางเดียวกันสำหรับกรณีศึกษาของจังหวัดชัยนาทและกาญจนบุรี ของประเทศไทย ที่พบว่า ผู้ที่มีบ้านมีความสุขมากกว่า

รายได้เชิงสัมพัทธ์ ความยากจนสัมพัทธ์ และบทบาทของการเปรียบเทียบทางสังคม

การศึกษาจากข้อมูลระยะยาวภายในประเทศและเปรียบเทียบระหว่างประเทศ พบว่า ความสุขเพิ่มขึ้นเมื่อรายได้ต่อประชากรเพิ่มถึงจุดหนึ่งๆ ของระดับรายได้ Sarracino (2007) ค้นพบว่า ในระหว่างประเทศ รายได้มีผลอย่างมากต่อความสุข ประชาชนที่มีรายได้ในระดับต่ำจะมีความสุขน้อยกว่าประชาชนที่มีรายได้ที่สูงกว่า เช่นเดียวกัน ประชาชนที่อยู่ในกลุ่มรายได้สูงทางสังคมมากจะมีความสุขมากกว่ากลุ่มที่อยู่ในกลุ่มรายได้ต่ำ

ผลการวิจัยดูเหมือนจะสนับสนุนแนวคิด Easterlin Paradox ที่บอกว่า เมื่อรายได้ของบุคคลหรือของประเทศพัฒนาถึงจุดหนึ่ง ระดับความสุขจะไม่เพิ่มตามระดับรายได้ที่เพิ่มขึ้นหลังจากนั้น สิ่งนี้อาจจะอธิบายได้จากแนวคิดของ สินค้าเชิงสถานภาพ (positional goods) ความปรารถนา (aspiration) และการเปรียบเทียบทางสังคม (and social comparison) เพราะแต่ละบุคคลจะใส่ใจกับสถานภาพของตัวเอง รายได้เชิงเปรียบเทียบ หรือเชิงสัมพัทธ์กับคนอื่นในสังคมแวดล้อมเดียวกัน รายได้ที่เพิ่มขึ้นของแต่ละคนจึงไม่จำเป็นจะทำให้ความสุขของสังคมเพิ่มขึ้น หากรายได้หรือการบริโภคของคนอื่นในกลุ่มของตนเองเพิ่มขึ้นในจำนวนที่มากกว่า

รายได้เชิงสัมพัทธ์มีความสำคัญในการกำหนดความสุขของบุคคลมากกว่ารายได้เชิงสมบูรณ์

เนื่องจากในประเทศที่มีการกระจายรายได้ไม่เท่าเทียมกัน ประชาชนมีแนวโน้มมีความสุขน้อยกว่าค่าเฉลี่ย ดังนั้น นี่จึงเป็นเหตุผลสำคัญว่า ทำไมความเท่าเทียมกันทางรายได้จึงควรเป็นเป้าหมายทางนโยบาย (Clark, Frijters, and Shields, 2007)

นอกจากนี้ ภาวะ ‘ความรู้สึก’ ยากจนเชิงเปรียบเทียบ (โดยควบคุมระดับรายได้จริง) เป็นสิ่งสำคัญที่อธิบายว่า ทำไมประชาชนที่ไม่ได้รู้สึกจนกว่าเพื่อนบ้าน หรือรู้สึกเพียงพอในตนเองจะมีความสุขกว่า คนที่รู้สึกจนกว่าคนอื่น หรือรู้สึกไม่พอใจในสิ่งต่างๆ ที่ตนเองมี หรือไม่เพียงพอ (Gray and Kramanon, 2007) การค้นพบนี้ สะท้อนว่าความรู้สึกพอเพียง พอใจในตนเองสามารถเพิ่มความสุขของบุคคลได้

การป้องกันทางสังคมและนโยบายทางสังคม

แผนการเกษียณอายุที่ดีสำหรับผู้สูงอายุเป็นสิ่งสำคัญอย่างมาก ประชาชนดูจะคาดหวังชีวิตหลังเกษียณที่มีความสุข ถ้าเขาได้รับการดูแลและมีข้อมูลเกี่ยวกับแผนการเกษียณอายุที่มากพอ และเมื่อพวกเขาเชื่อว่า กองทุนจะสามารถช่วยให้ชีวิตหลังเกษียณของพวกเขามีความสุข การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์กองทุนก็จะเพิ่มความมั่นใจในแผนการเกษียณ ซึ่งอาจจะเพิ่มของความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยของเขา (Yuen และ Chu, 2007)

จากผลการศึกษาของ Masae (2007) Gray and Kramanon (2007) และ Easterlin and Sawangfa (2007) พบว่า โดยทั่วไปผู้ที่มีระดับการศึกษาที่มากกว่า จะมีความสุขที่มากกว่าคนที่มีการศึกษาที่น้อยกว่า การศึกษาไม่เพียงนำมาซึ่งรายได้ที่เป็นตัวเงินที่จะเพิ่มมาตรฐานการครองชีพและการดำรงชีวิตของบุคคลได้ แต่ยังสามารถทำให้พวกเขาสามารถปรับตัวเองกับสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงได้ อย่างไรก็ตาม การศึกษาที่สูงกว่า ก็จะเพิ่มความคาดหวังและความปรารถนาที่สูงกว่าเช่นกัน จากตัวอย่างการศึกษาของ Powdthavee (2007b) ที่ใช้ข้อมูลของประเทศอังกฤษ แล้วค้นพบว่า ความคาดหวังที่สูงกว่าได้ลดความพึงพอใจ โดยส่งผลต่อระดับความพึงพอใจในชีวิตที่ต่ำกว่า

ไม่น่าแปลกใจว่าสุขภาพที่ดีจึงเป็นตัวแปรสำคัญของความสุขของบุคคล จากทั้งผลการศึกษาในประเทศไทย อาทิ Camfield และคณะ (2007) McGregor (2007) Guillen-Royo และคณะ (2007) และ Gray and Kramanon (2007) รวมทั้งผลการศึกษาจากต่างประเทศ เช่น Van den Berg (2007a) ที่ค้นพบว่า สุขภาพมีผลทางบวกต่อความพึงพอใจในชีวิตของบุคคล โดยคำนวณจากมูลค่าทางตัวเงินที่เป็นบวกด้วย ซึ่งผลการคำนวณดังกล่าวเพิ่มเติมการวิเคราะห์ต้นทุนผลประโยชน์แบบเดิม (typical cost-benefit analysis) ของโปรแกรมการดูแลสุขภาพ

ตามการรายงานของ Van den Berg (2007b) การจัดการระบบการดูแลสุขภาพมีความสำคัญอย่างมาก เพราะจำนวนผู้สูงอายุและต้นทุนค่าใช้จ่ายก็เพิ่มสูงขึ้น ดังนั้น การวิเคราะห์ต้นทุน-ประโยชน์ของการดูแลสุขภาพอย่างไม่เป็นทางการ จึงควรคำนึงไม่เพียงแต่รายได้ที่สูญเสียไปของผู้ดูแลผู้สูงอายุและการประหยัดค่าใช้จ่ายของผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพเท่านั้น แต่ควรรวมถึงความพึงพอใจที่ผู้ดูแลและผู้รับการดูแล รวมทั้งภาระค่าใช้จ่ายทางการเงินอื่นๆ ที่อาจจะเกิดขึ้น ผู้ดูแลที่อยู่กับผู้ป่วยมีแนวโน้มที่จะสูญเสียความพึงพอใจและความอยู่ดีมีสุขของเขา ดังนั้น การลงทุนเพื่อการดูแลและการพยาบาลอย่างมีความเชี่ยวชาญและมีอาชีพในการดูแลผู้สูงอายุและผู้ป่วยจากโรคเรื้อรัง จึงเป็นสิ่งที่ควรทำ และอาจจะช่วยให้เพิ่มความพึงพอใจที่สูงขึ้นของผู้ดูแลผู้สูงอายุได้

เช่นเดียวกับการศึกษาของ Guillen-Royo และคณะ (2007) ในพื้นที่ 7 ชุมชนภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย ที่พบว่า การมีผู้ที่ต้องดูแลอยู่ในบ้านไม่ใช่ตัวแปรสำคัญต่อความสุขของบุคคล ขณะที่การมีผู้ป่วยด้วยโรคเรื้อรังต่างหากที่ลดความสุขของหัวหน้าครอบครัวอย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติ

ผลการศึกษาของ Lange and Georgellis' (2007) ระบุเพิ่มเติมว่า ไม่เฉพาะค่าตอบแทนที่มีผลต่อความสุขของแรงงานเท่านั้น แต่นโยบายเกี่ยวกับตลาดแรงงานก็อาจมีผลเช่นกัน นโยบายดังกล่าวควรให้ความสำคัญกับประเด็นแง่มุมอื่นๆ ของงาน เช่น เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างผู้ร่วมงาน โอกาสในการบรรลุเป้าหมาย และความมั่นคงในการทำงาน นอกจากนี้ การเป็นสมาชิกสหพันธ์แรงงานก็มีส่วนสำคัญต่อความพึงพอใจในงานของแรงงานเช่นกัน

ขณะที่ผลการศึกษาของ Guillen-Royo และคณะ (2007) ในภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ระบุว่า ประชาชนที่ทำงานกินเงินเดือนมีแนวโน้มจะมีความสุขมากกว่า ผลการศึกษานี้อาจแตกต่างจากการศึกษาของประเทศอื่นๆ ที่ว่า ผู้ที่เป็นเจ้าของกิจการมีความสุขมากกว่า เนื่องจากเจ้าของกิจการในประเทศไทยส่วนใหญ่จะเป็นภาคธุรกิจนอกระบบ ซึ่งลูกจ้างจะได้รับการผลตอบแทนในระดับต่ำและมีอำนาจในการต่อรองที่น้อย ดังนั้น การปรับปรุงระบบสวัสดิการของแรงงานนอกระบบในประเทศไทยอาจจะเพิ่มความพึงพอใจกับแรงงานมากขึ้น

อิสรภาพ ความสามัคคี ความเชื่อมั่นและศรัทธา ครอบครัว คุณค่าทางสังคมและจิตวิญญาณ

หากบุคคลรู้สึกมีอิสรภาพในการจัดการชีวิตตนเองมากขึ้น เขาจะมีความพึงพอใจต่อชีวิตที่มากขึ้น โดยผลศึกษาที่ใช้ข้อมูลการสำรวจคุณค่าและความหมายของชีวิต (the World Values Survey) ของ Verme (2007) พบว่า ความมีอิสระของการเลือกและใช้ชีวิตในรูปแบบของตนเอง เป็น 1 ใน 10 ปัจจัยสำคัญที่มีความสัมพันธ์

อย่างมากต่อความพึงพอใจในชีวิต (โดยไม่เกี่ยวกับวิธีการและกลุ่มที่สังเกตการณ์)¹¹ นอกจากนี้ Verme ยังค้นพบว่า ประชาชนที่ให้ความสำคัญกับครอบครัวและศาสนาอย่างมาก ประชาชนที่มีความเห็นทางการเมืองโน้มเอียงไปทางอนุรักษนิยม และประชาชนที่มีความไว้วางใจความศรัทธาในผู้อื่น โดยค่าเฉลี่ยแล้วจะมีความสุขมากกว่า ในทางตรงกันข้าม ประชาชนที่รู้สึกว่างานมีความสำคัญกว่าการพักผ่อนและประชาชนที่ทนต่อการ โกงภาษีหรือประชาชนที่ไม่เสียภาษี มีแนวโน้มที่จะมีความสุขน้อยกว่า

ความเชื่อมั่นศรัทธาและความไว้วางใจในการทำกิจกรรมรวมกลุ่มร่วมกันคืออีกสิ่งสำคัญที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของประชาชน (Promphakping, 2007) ซึ่งคล้ายคลึงกับการศึกษาของ Verme โดย Promphakping สรุปว่า การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนามีผลต่อความสุขทางจิตใจที่เพิ่มขึ้น โดยคนที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนาจะระบุว่าศาสนาเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อชีวิตเขา

งานวิจัยของ WeD ที่ศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ของประเทศไทย พบว่า การมีความสัมพันธ์ที่ดีภายในครอบครัวเป็นสิ่งจำเป็นที่นำไปสู่ความสุขของปัจเจก โดยเฉพาะชุมชนชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ขณะที่นักเศรษฐศาสตร์ตะวันตกค้นพบความสัมพันธ์เชิงผกผันระหว่างความสุขกับความปรารถนาและการเปรียบเทียบกับสังคม พุทธศาสนาและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เสนอว่า ประชาชนสามารถมีความสุขมากยิ่งขึ้น ถ้าหากลดความปรารถนา ลดการสะสมทรัพย์สินภายนอก และการเปรียบเทียบกับผู้อื่นลง จากกรณีศึกษาสองจังหวัดในประเทศไทย โดย Gray and Kramanon ระบุว่า ความรู้สึกเพียงพอและพอใจในสิ่งที่ตนมี จะช่วยเพิ่มความสุข ดังนั้น จึงไม่น่าแปลกใจหากคนที่จนกว่ามาตรฐานปกติแต่สามารถปรับตัวได้และมีความพอใจกับสิ่งที่ตนมีแล้วจะมีความสุขมากกว่าคนปกติ

หลักคุณธรรมทางพุทธศาสนาจะสอนให้มีการให้มากกว่าการรับและการแสวงหาหรือการสะสมทรัพย์สินสมบัติภายนอก เช่นเดียวกับเศรษฐกิจพอเพียงที่จะเน้นความพอประมาณ พอใจในตนเองในการดำรงชีวิตของมนุษย์ โดยสามารถอธิบายได้ด้วย การลดความคาดหวัง (ความอยาก) ที่เป็นแนวคิดทางจิตวิทยา ความเข้าใจเรื่องสัมมาทิฐิในมรรค 8 และการดำรงชีวิตบนทางสายกลางในสังคมจะช่วยให้คนมีความสุขเพิ่มมากขึ้น ซึ่งตรงกันข้ามกับแนวคิดกระแสหลัก ที่มนุษย์จะแสวงหาและสะสมทรัพย์สินภายนอก และบริโภค เพื่อเพิ่มพูนความสุข

การผลิตร่วมกันแบบกลุ่มที่เท่าเทียมกัน (Peer Production) คือวิธีการผลิตแบบใหม่ที่เน้นการร่วมมือของมนุษย์และการแบ่งปันทรัพยากรซึ่งกันและกัน มากกว่าแนวคิดการแข่งขันและการขาดแคลนทรัพยากร บน

¹¹ คำถามที่ใช้ ก็คือ ใช้มาตรวัดที่ 1 แทน ไม่เลย และ 10 แทน อย่างมาก ต่อการระบุความรู้สึกมีอิสรภาพในการเลือกและควบคุมของคุณที่มีต่อวิถีทางในการดำเนินชีวิตที่เป็นอยู่

วิธีการผลิตแบบใหม่ที่ได้รับการเสนอโดย Bruwens (2007) การมีส่วนร่วมแบบเต็มใจและแบ่งงานกันทำอย่างเท่าเทียม ส่งผลให้คนงานมีแรงบันดาลใจ แรงจูงใจ และพลังที่จะทำงาน การคัดเลือกคนกับงานด้วยตนเองนั้น ทำให้มีเลือกทำงานที่เหมาะสมกับตนเอง จะทำให้การผลิตมีคุณภาพที่สูงขึ้นและประสิทธิภาพการผลิตของแรงงานเพิ่มมากขึ้น เมื่อการผลิตสิ้นสุดลง สินค้าที่ถูกรผลิตภายใต้ระบบการผลิตร่วมกันนี้ จะถูกการกระจายไปทั่วเพื่อให้ได้อย่างเท่าเทียมกัน และเพิ่มความพึงพอใจของประชาชนจากการมีส่วนร่วมและของสังคมโดยรวม ในแง่ของคนทำงาน การได้คุณค่าทางสังคมของการเรียนรู้ องค์ความรู้และการแลกเปลี่ยนร่วมกันจากผู้ผลิต ควรจะช่วยให้แรงงานเพิ่มความพึงพอใจในงาน เครือข่ายทางสังคมและชีวิตในภาพรวม ส่วนทางผู้บริโภค การมีสินค้าจากกลไกการผลิตแบบใหม่นี้ จะทำให้เกิดผลกระทบภายนอกเชิงบวก (positive externalities) ทำให้เพิ่มประโยชน์แก่สังคมในภาพรวม และการมีสินค้ามากและความรู้ก็จะส่งผลให้ความพึงพอใจของผู้บริโภคเพิ่มขึ้น

เทคโนโลยี

ความสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีกับความอยู่ดีมีสุขเชิงอัตวิสัยมีความซับซ้อนและหลากหลาย เทคโนโลยีที่เพิ่มประโยชน์ใช้สอยแก่นมนุษย์ จะเพิ่มความพึงพอใจในงานและชีวิตมากขึ้น (Sawangfa, 2007) นอกจากนี้ ข้อโต้แย้งที่ว่า คนงานที่มีความสุขมากกว่า จะทำงานที่มีประสิทธิภาพมากกว่า เนื่องด้วยเหตุนี้ประโยชน์ใช้สอยที่เพิ่มเกินกว่านั้นจึงผลประโยชน์ที่เกิดจากเทคโนโลยี

ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยียังจะปรับปรุงความอยู่เย็นเป็นสุขของประชาชนนอกเหนือจากการผลิตด้วย ตัวอย่างเช่น อินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยีสารสนเทศ ช่วยให้การสื่อสารง่ายขึ้น หรือใช้ประโยชน์จากข้อมูลที่ได้ทำได้นอกจากนี้ อินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยีสารสนเทศ ยังช่วยเพิ่มความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่างบุคคลและการทำงานร่วมกัน รวมทั้ง ยังถูกใช้ในการควบคุมดูแลกิจกรรมทางสังคมอีกด้วย

เทคโนโลยีสารสนเทศยังถูกใช้ในการปรับปรุงระบบดูแลสุขภาพในพื้นที่ห่างไกลสำหรับประเทศกำลังพัฒนา Sherry (2007) กล่าวถึง ปัญหาของความเมื่อยหน่ายเรื้อรัง ความเหงา ความเหน็ดเหนื่อย และการขาดความรู้สึกมีคุณค่าของผู้สูงอายุในบ้านคนชรา เทคโนโลยีที่ถูกออกแบบมาเพื่อช่วยให้ผู้สูงอายุได้ช่วยสังคมอย่างมีศักยภาพและมีส่วนร่วมกับสังคมอย่างมีความหมายมากยิ่งขึ้น จะเพิ่มความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุและสังคมมากยิ่งขึ้น การขยายตัวของจุดเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตน่าจะช่วยให้ข้อมูลสุขภาพต่างๆ กระจายได้อย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้น และการเฝ้าระวังสุขภาพของประชาชนในพื้นที่ห่างไกลจะดีมากยิ่งขึ้น

ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ เช่นเดียวกับโครงการของบริษัทอินเทล คอร์ปอเรชั่น ได้ประยุกต์เทคโนโลยีสารสนเทศกับประเด็นเรื่องสุขภาพ โดยการจัดหาคอมพิวเตอร์ให้แก่

โรงพยาบาล ซึ่งบรรเทาความเครียดแก่ผู้ป่วย เด็กที่เจ็บปวดสามารถเรียนหนังสือได้ แม้จะพักรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาล และได้รับการบรรเทาทั้งร่างกาย จิตใจ และกระบวนการเรียนรู้

อินเทอร์เน็ตสามารถสร้างและก่อให้เกิดรูปแบบทางเศรษฐกิจใหม่ๆ ที่ปราศจากการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันเป็นการทำงานร่วมกันด้วยความสมัครใจเพื่อแลกกับสิทธิที่จะใช้สินค้าที่ผลิตร่วมกันได้ (communally-produced goods) จากผลการศึกษาของ Bruwens (2007) อินเทอร์เน็ตทำให้ผู้ผลิตมีความเท่าเทียมกันในการดำเนินการ โดยสามารถดำเนินการในฐานะกลุ่มขนาดเล็ก รวมทั้งขยายและประสานต่อไปในระดับสากล นอกจากนี้ ผู้มีส่วนร่วมเท่านั้นที่จะมีส่วนสำคัญในการตัดสินใจและการมีธรรมาภิบาลที่ดี หลากหลายตัวอย่างของสินค้าที่เป็นผลมาจากโครงสร้างทางเศรษฐกิจแบบใหม่ เช่น ระบบการดำเนินงานของ ลินุกซ์ คอมพิวเตอร์ และระบบออนไลน์ของวิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี

นโยบายสิ่งแวดล้อมและการเติบโตสีเขียว

การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ คือ สิ่งสำคัญสำหรับทั้งชุมชนในเมืองและชนบท ผลการศึกษาของ Gray and Kramanon (2007) ในจังหวัดชัยนาทและกาญจนบุรี ระบุว่า ผู้คนที่อาศัยอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่มีคุณภาพที่ดีกว่าจะมีความสุขที่มากกว่า นอกจากนี้ ชุมชนชนบทที่มีรายได้ส่วนใหญ่มาจากภาคการเกษตรและป่าไม้ ความอยู่รอดของพวกเขาจึงขึ้นอยู่กับความพยายามที่จะรักษาและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศและทรัพยากรธรรมชาติ ดังนั้น รัฐบาลอาจเข้ามาดูแลสิ่งแวดล้อม โดยใช้องค์ความรู้ท้องถิ่น และระบบธรรมาภิบาลของชุมชนในการดูแลสิ่งแวดล้อม

สำหรับชุมชนแออัดในเมืองประชาชนต้องทนทุกข์ไม่เพียงแต่กับความยากจนและการว่างงานเท่านั้น แต่ ยังต้องเผชิญโรคร้ายไข้เจ็บ อาชญากรรม ปัญหาสิ่งแวดล้อม และคุณภาพการดำรงชีวิตที่ต่ำ เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตของคนเหล่านี้ รัฐบาลจะต้องสร้างสภาพแวดล้อมของที่อยู่อาศัยที่ดี รวมทั้งการเข้าถึงสาธารณูปโภคพื้นฐานอย่างเพียงพอ เช่นเดียวกับการสร้างความไว้วางใจและความปลอดภัย

สำหรับนโยบายเติบโตสีเขียว แนวคิดเรื่องตัวชี้วัดระบบนิเวศที่มีประสิทธิภาพ (ecological efficiency indicator (EEI)) ถูกเสนอโดยงานของ UNESCAP (Chung, et.al, (2007))¹² นโยบายและกลยุทธ์ อาทิ ภาษีสีเขียว (green tax) และการปฏิรูประบบประมาณ การพัฒนาระบบสาธารณูปโภคที่ยั่งยืน การสนับสนุนการบริโภคและการผลิตอย่างยั่งยืน โดยปรับปรุงประสิทธิภาพของระบบนิเวศที่มีผลต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจ และสนับสนุน

¹² Chung, Nikolova and Olsen (2007)

ตลาดและธุรกิจสีเขียว ตัวชี้วัดระบบนิเวศที่มีประสิทธิภาพนี้ จะเป็นแนวนโยบายที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อการวัดและการเปรียบเทียบประสิทธิภาพของระบบนิเวศต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจในแต่ละประเทศ รวมทั้งการหามาตรการทางนโยบายเพื่อการปรับปรุงระบบนิเวศในระดับประเทศและระดับโลก

4. ข้อเสนอเชิงนโยบาย¹³

จากการถกเถียงของงานศึกษาที่มีการนำเสนอและได้กล่าวถึงข้างต้น ก่อให้เกิดข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์และเป็นนัยยะทางนโยบาย โดยในบทความนี้จะนำเสนอทางเลือกของนโยบายสาธารณะหลักๆ อาทิ การลดความยากจนและการกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกัน การปฏิรูประบบภาษี การสร้างงาน การดูแลสุขภาพ การศึกษา ระบบประกันสังคม การจัดหาความจำเป็นพื้นฐาน การลดหนี้สินและการเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัย เทคโนโลยีสารสนเทศ คุณค่าทางสังคม การพัฒนาจิตวิญญาณและจิตใจ ที่นำไปสู่ความสุขและความพึงพอใจในชีวิต

นโยบายสาธารณะที่สำคัญที่ควรคำนึงประการหนึ่งคือ การลดความไม่เท่าเทียมกันและความยากจน ผลการวิจัยค้นพบว่า ในประเทศที่มีการกระจายรายได้ไม่เท่าเทียมกัน ประชาชนมีแนวโน้มที่จะมีความสุขน้อยกว่าประชาชนในประเทศที่มีการกระจายรายได้อย่างเท่าเทียมกัน ผลการศึกษาเชิงประจักษ์แสดงให้เห็นว่า รายได้มีความสัมพันธ์กับความสุขของปัจเจกอย่างมีนัยยะสำคัญ โดยเฉพาะคนที่มียอดรายได้ต่ำ อย่างไรก็ตาม เมื่อรายได้ประชาชนดีต่อประชากรเพิ่มขึ้นจนถึงจุดหนึ่ง จะไม่ส่งผลต่อการเพิ่มขึ้นของความสุขและความพึงพอใจในชีวิตของประชาชนมากนัก ปรากฏการณ์นี้เป็นการยืนยันว่า ในประเทศที่มีรายได้ต่อประชากรสูง มิได้หมายความว่า ความสุขของคนในประเทศจะมีมากตามรายได้ต่อหัวที่สูงขึ้นตลอดเวลา ภายใต้กฎการลดลงของผลได้ส่วนเพิ่มหน่วยสุดท้ายของความสุขต่อรายได้ (diminishing marginal return of happiness to income) การให้รายได้จำนวนหนึ่งแก่คนรวยจะทำให้ความสุขต่อหน่วยเพิ่มขึ้นน้อยกว่าการเพิ่มขึ้นในกลุ่มคนจนจากเงินจำนวนเดียวกัน ในทางกลับกันในการจัดสรรเงินจำนวนที่เท่ากันให้คนจนน่าจะก่อให้เกิดการเพิ่มขึ้นของความสุขมากกว่าการให้เงินจำนวนเดียวกันแก่คนรวยซึ่งความสุขของคนระดับนี้จะขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่นที่ไม่ใช่ปัจจัยพื้นฐานมากกว่า เช่น ความต้องการทางวัตถุ และ สถานะทางสังคม เป็นต้น ดังนั้น ภายใต้เงื่อนไขและข้อจำกัดทางทรัพยากร การใช้จ่ายเงินของรัฐบาลอาจมีเป้าหมายเพื่อการสร้างรายได้ให้คนจน การปฏิรูปนโยบายสาธารณะควรมีเป้าหมายลดความยากจนซึ่งรวมถึงการปรับปรุงปัจจัยพื้นฐานและคุณภาพชีวิตของคนจน

¹³ ส่วนนี้เป็นข้อเสนอแนะของผู้เขียนคนที่หนึ่งเท่านั้น

รวมทั้งการสร้างรายได้และการจ้างงาน

ขณะที่ รายได้เชิงสัมพัทธ์มีความสัมพันธ์ต่อความสุขอย่างมีนัยยะสำคัญ การลดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ควรจะเป็นเป้าหมายทางนโยบายที่สำคัญ โดยเฉพาะกรณีประเทศไทยที่ช่องว่างของการกระจายรายได้สูง อาจจะเป็นเหตุสำคัญทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ที่จนกว่าโดยเปรียบเทียบไม่มีความสุข ดังนั้น การปฏิรูปนโยบายการคลังในเรื่องภาษีและการใช้จ่ายของรัฐสามารถนำมาใช้เพื่อลดปัญหาความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ และเพิ่มความสุขแก่ประชาชน จากผลกระทบทางลบของการเปรียบเทียบตนเองกับสังคมต่อความสุขนั้น นโยบายสาธารณะต่างๆ จึงควรมีเป้าหมายเพื่อลดความไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจและสังคม

นโยบายภาษีสามารถเป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์ในการลดความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้และกระจายทรัพยากรที่เป็นธรรม โดยเฉพาะแก่กลุ่มคนจน ภาษีรายได้อัตราก้าวหน้า ภาษีมรดก ภาษีที่ดิน ควรได้รับการพิจารณา นอกจากนี้ ภาษีได้ข้อค้นพบที่ว่า รายได้มีความสัมพันธ์อย่างมากต่อความสุขของประชาชนที่มีรายได้ต่ำ การยกเว้นภาษีที่จำเป็นสำหรับคนจนในการรักษาระดับความสุขและความอยู่ดีมีสุขของเขาอาจมีการใช้เมื่อจำเป็น นอกจากนี้เครื่องมือทางภาษียังเป็นการแทรกแซงเชิงนโยบายของรัฐที่มีต่อตัวแปรต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อความสุขของประชาชน เช่น พฤติกรรมเปรียบเทียบตนเองกับสังคมและความปรารถนาของบุคคล ความสมดุลระหว่างการทำงานและการดำรงชีวิต รวมถึงแง่มุมต่างๆ เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ในระบบ การเพิ่มภาษีในสินค้าฟุ่มเฟือย อาจจะช่วยลดการเปรียบเทียบกันภายในสังคมและความปรารถนาในทรัพย์สินภายนอกของประชาชน และเพื่อความสมดุลในการดำรงชีวิตและการทำงาน รูปแบบภาษีไม่ควรจะส่งเสริมการทำงานที่มากเกินไปและช่วยให้พวกเขาใช้เวลาที่จำเป็นสำหรับครอบครัวมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ มาตรการจูงใจทางภาษีสามารถใช้เพื่อส่งเสริมการช่วยเหลือกิจกรรมทางสังคมหรือกระตุ้นให้คนทำงานเพื่อสังคมมากขึ้น เช่น การบริจาคเงิน การให้บริการสังคมจากการเป็นอาสาสมัคร การดำเนินกิจกรรมทางสังคม นอกจากนี้ ภาษีที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศควรเป็นหนึ่งในต้นทุนของกระบวนการผลิต หรือคือต้นทุนทางสิ่งแวดล้อม แต่ในทางปฏิบัติ การขึ้นภาษีเหล่านี้มักไม่ได้รับความนิยม ดังนั้น การดำเนินการทางภาษีของต้นทุนเหล่านี้ อาจจะถูกดำเนินการภายใต้โปรแกรมการปฏิรูปภาษีอย่างเป็นทางการที่จะทำให้ต้นทุนรวมของภาษีไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก เช่น เมื่อมีการเพิ่มภาษีประสิทธิภาพเกี่ยวกับระบบนิเวศ ขณะเดียวกัน ก็จะลดภาษีรายได้นิติบุคคลสำหรับผู้ผลิตด้วย เป็นต้น

ในขณะเดียวกัน การใช้จ่ายทางการคลังสามารถใช้เพื่อกระจายทรัพยากรใหม่ในทางที่ช่วยคนที่มียาได้น้อย ซึ่งจะช่วยสร้างงานและเพิ่มโอกาสในชีวิตแก่ประชาชน สิ่งเหล่านี้นอกจากจะเพิ่มศักยภาพในการดำรงชีวิตของประชาชนอย่างเต็มที่แล้ว ยังเติมเต็มด้านความจำเป็นพื้นฐานและสวัสดิการต่างๆ แก่ประชาชนอีกด้วย อาทิ เช่น การดูแลสุขภาพ การศึกษา และการประกันสังคม

เนื่องจากการจ้างงานมีผลในทางบวกต่อความสุขของบุคคล นโยบายการจ้างงานจึงเป็นสิ่งสำคัญ

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศ หรือ พื้นที่กำลังพัฒนาที่โอกาสในการมีงานทำมีจำกัด นโยบายการจ้างงานไม่เพียงแต่ทำให้คนมีความสุขมากยิ่งขึ้นโดยตัวของมันเองเท่านั้น แต่ยังเป็นกลไกในการเพิ่มการเติบโตทางเศรษฐกิจและลดความยากจนอีกด้วย นอกจากนี้ จากความสัมพันธ์เชิงบวกของครอบครัว ชุมชนและเครือข่ายทางสังคม ต่อความสุขของประชาชน การสร้างงานในพื้นที่ที่จะทำให้เพิ่มความสุขของประชาชนได้มาก เนื่องจากพวกเขาจะยังพักอาศัยในชุมชนที่ครอบครัวและเพื่อนของเขาอาศัยอยู่ รวมทั้งอยู่ในสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของตนเอง ส่งผลให้ลดการย้ายถิ่นที่มักกระทบต่อความสุขของเขา นอกจากนี้ นโยบายในการส่งเสริมการจ้างงาน ควรจะเน้นเรื่องความพึงพอใจในการทำงานด้วยเช่นกัน เช่น เงื่อนไขในการทำงาน ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน ความปลอดภัยในการทำงาน และความเป็นไปได้ในการเลื่อนตำแหน่ง รวมทั้ง รูปแบบการออม ระบบบำนาญ การประกันสังคม ก็ควรเป็นส่วนหนึ่งในการปฏิรูปนโยบาย เพราะจะช่วยแรงงาน โดยเฉพาะผู้เกษียณอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

นโยบายสาธารณะควรมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มความสุขและความพึงพอใจในชีวิตในด้านอื่นๆ ด้วย โดยนโยบายควรจะช่วยคนจนในเรื่องที่ดินและการเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัยของตนเอง ซึ่งพบว่าเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อความสุขของประชาชน รวมทั้งรัฐบาลควรเพิ่มสถานะแวดล้อมที่น่าอยู่ในชุมชนและการเข้าถึงสาธารณูปโภคพื้นฐาน นอกจากนี้ นโยบายควรจะคำนึงถึงการแก้ไขปัญหาหนี้สินของคนจน โดยเฉพาะกลุ่มคนที่ติดอยู่ในกับดักของความยากจนหรือที่เรียกว่า จนดักดาน ในเศรษฐกิจชนบทบางที่ที่ต้องแบกรับภาระดอกเบี้ยสูงและหนี้สินมาก นโยบายการลดหนี้สิน อาจจะถูกใช้ในระยะสั้นเพื่อให้กลุ่มคนจนตั้งตัวได้ อย่างไรก็ตาม แผนการหรือมาตรการเหล่านั้นควรถูกดำเนินการอย่างระมัดระวัง เพื่อหลีกเลี่ยงการบิดเบือนทางศีลธรรม (Moral hazards) และไม่ควรจะเป็นมาตรการในระยะยาว แต่รัฐบาลควรสนับสนุนแหล่งสินเชื่อทางเลือก เช่น กองทุนหมู่บ้าน หรือสินเชื่อรายย่อย (micro-credit financing) แก่ประชาชนผู้ด้อยโอกาสมากกว่า

การจัดการระบบดูแลสุขภาพและความจำเป็นพื้นฐานเป็นอีกสิ่งสำคัญสำหรับความสุขและความพึงพอใจในชีวิตของประชาชน เป็นที่ชัดเจนจากผลการศึกษาว่าการมีสุขภาพที่ดีจะนำไปสู่ความสุขของประชาชนได้ แต่ในความเป็นจริงครอบครัวที่ยากจนและยากต่อการเข้าถึงปัจจัยพื้นฐานจะมีโอกาสน้อยที่จะได้รับการดูแลสุขภาพที่ได้อย่างเพียงพอ โดยประชาชนส่วนใหญ่ในกลุ่มนี้จะใช้บริการจากผู้ให้บริการนอกระบบ ด้วยเหตุที่สุขภาพเป็นตัวแปรที่สำคัญมากต่อความสุขนี้ ระบบบริการสุขภาพถ้วนหน้าจึงควรให้คนจนและผู้ด้อยโอกาสได้เข้าถึงบริการสุขภาพได้อย่างทั่วถึง ระบบการดูแลสุขภาพยังต้องออกแบบโดยคำนึงถึงการเป็นสังคมผู้สูงอายุมากขึ้นเรื่อยๆ นอกจากสนับสนุนให้อยู่ในการประกันสังคมแล้วการดูแลด้านจิตใจและจิตวิญญาณควรได้รับการสนับสนุน

ด้านการจัดหาบริการทางการศึกษา รัฐบาลอาจให้ค่าชดเชยแก่ครอบครัวที่ยากจนเพื่อให้ลูกเขาได้เรียน

หนังสืออยู่ในโรงเรียน อย่างน้อยจนจบการศึกษาภาคบังคับ สิ่งนี้จะนำไปสู่การเพิ่มโอกาสในการได้รับการศึกษาของประชาชน นอกจากนี้ ระบบการศึกษาควรที่จะเพิ่มคุณภาพของการศึกษา ส่งเสริมความร่วมมือ การพัฒนาจิตใจและจิตวิญญาณ

เทคโนโลยีสามารถใช้เพื่อช่วยประชาชนได้ โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสและกลุ่มที่เดือดร้อนจากวิกฤติการณ์ต่างๆ โดยการจัดหาช่องทางการศึกษาและกิจกรรมทางสังคม การเฝ้าระวังสถานการณ์ทางสุขภาพ และการเผยแพร่ข้อมูลในการป้องกันสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การผลิตแบบกลุ่ม (Peer Production) ซึ่งเป็นรูปแบบใหม่ของการผลิตผ่านการบริหารจัดการที่เน้นการมีส่วนร่วม การแบ่งปันความรู้ และการเสริมสร้างความเข้มแข็ง การดำเนินกิจกรรมเหล่านี้สามารถทำได้ผ่านระบบอินเทอร์เน็ต นโยบายรัฐบาลควรจึงสนับสนุนด้านเครื่องมือและความรู้ เพื่ออำนวยความสะดวกในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศแก่ประชาชน ที่จะช่วยเพิ่มความสุขและความพึงพอใจในชีวิตแก่ประชาชนได้อีกทางหนึ่ง

ประเด็นสุดท้าย แกมมุมด้านนามธรรม เช่น คุณค่า ความเชื่อมั่นและไว้วางใจ ความศรัทธา ความพอเพียง ในตนเอง ความเลื่อมใสในศาสนา และความสงบสุขทางจิตใจ ล้วนเป็นปัจจัยที่พบว่าทำให้คนมีความสุข ซึ่งตามแนวทางพุทธศาสนา ความสุขเริ่มต้นจากสภาวะทางจิตใจ ดังนั้น คุณภาพของจิตใจกับการพัฒนาปัญญาในระดับสูงจะสามารถช่วยให้ความสุขของบุคคลเพิ่มขึ้น ดังนั้น นโยบายและโครงการด้านการศึกษาก็ควรสนับสนุนคุณค่าและความรู้สึกลึกซึ้งทางบวก รวมทั้งส่งเสริมให้ประชาชนพัฒนาจิตใจและมีปัญญาด้วยสัมมาสติ เนื่องจากประชาชนทั่วไปมักจะวัดความก้าวหน้าหรือความสำเร็จจากมุมมองของรายได้ ตำแหน่ง การเปรียบเทียบกับตนเองกับสังคมและสถานภาพทางสังคม สิ่งที่ทำทนายอย่างหนึ่งก็คือ การที่จะทำให้ประชาชนตระหนักถึงความก้าวหน้าและความสุขที่แท้จริงที่เกิดขึ้นจากภายในจิตใจของตนเอง

5. บทส่งท้าย

การประชุมนานาชาติครั้งนี้ เป็นการรวบรวมและแลกเปลี่ยนผลงานทางวิชาการ ทั้งในด้านเศรษฐศาสตร์ จิตวิทยา สังคมวิทยา และนโยบายสาธารณะ โดยเน้นการค้นหาเครื่องมือที่จะปรับปรุงความอยู่ดีมีสุขหรือความสุขของประชาชน แม้ว่าจะมีหลายผลศึกษาที่ถูกนำเสนอในงานประชุมครั้งนี้จะมีความหลากหลาย แต่ประเด็นหลักส่วนใหญ่ที่คล้ายกันก็คือ จะไม่สามารถเข้าใจความสุขของประชาชนได้เลย หากปราศจากการรับรู้รับฟังเสียงจากประชาชน ดังนั้น จากการใช้ข้อมูลการรายงานความอยู่ดีมีสุข หลายผลการศึกษาค้นพบว่า ตัวแปรที่ไม่ใช่ปัจจัยทางระบบตลาด เช่น ความสัมพันธ์ของบุคคล และ สุขภาพ เป็นสองปัจจัยสำคัญต่อความสุขสำหรับคนไทยและประชาชนในประเทศอื่นๆ ทั่วโลก ขณะที่รายได้ก็ยังเป็นเครื่องมือสำคัญใน

ปรับปรุงคุณภาพชีวิต โดยเฉพาะในกลุ่มคนที่มีรายได้ต่ำ แต่ถ้าข้อมูลเป็นระยะยาวบทบาทของรายได้ก็ลดลง มีข้อสรุปที่สำคัญอย่างน้อย 3 ข้อจากการประชุมในครั้งนี้ ได้แก่

1) การจะใช้ข้อสรุปจากผลการศึกษานี้ให้นำไปสู่นโยบายสาธารณะได้อย่างไร ซึ่งผลการศึกษาดูเหมือนจะแนะนำว่ารัฐบาลไม่ควรจะเน้นการพัฒนาที่เน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว แม้รายได้จะเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์เชิงผันแปรกับการเพิ่มขึ้นของความสุขของประชาชน แต่ขนาดของอิทธิพลของรายได้กลับเป็นสิ่งที่ถูกตั้งคำถาม อาทิ การเพิ่มขึ้นของรายได้อาจจะไม่ส่งผลต่อการเพิ่มความสุขของทุกคน แต่ถ้ามีความเห็นเช่นเดียวกันว่า การเพิ่มความสุขของประชาชนคือเป้าหมายสำคัญของนโยบาย ผู้ดำเนินนโยบายจะต้องเริ่มให้ความสนใจอย่างจริงจังต่อการนำข้อมูลจุลภาค (ข้อมูลระดับบุคคล) ไปสู่ช่องทางต่างๆ เพื่อกำหนดนโยบายที่มีประสิทธิภาพ โดยให้ความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการกำหนดนโยบายเพื่อเป้าหมายของการเติบโตทางเศรษฐกิจ ในการที่จะทำให้นโยบายต่างๆเป็นไปเพื่อเพิ่มความสุขของประชาชนในระยะยาว

2) ประเด็นคุณภาพของงานวิจัยในอนาคต ณ ปัจจุบันสิ่งที่ค้นพบจากงานประชุมนี้แม้จะมีมากมายแต่ งานวิจัยส่วนใหญ่จะใช้ข้อมูลภาคตัดขวาง (cross section) ขณะที่ความสัมพันธ์ระหว่างการรายงานความสุขโดยปัจเจกต่อปัจจัยทางเศรษฐกิจสังคมของปัจเจกเป็นสิ่งที่ประ โยชน์ หากแต่ยังไม่สามารถอธิบายได้ว่าอะไรเป็นเหตุและผล ตัวอย่างเช่น แม้ว่าจะค้นพบ ความสัมพันธ์แปรผันระหว่างรายได้กับความสุข แต่จากข้อมูลภาคตัดขวางเหล่านี้ ทำให้ไม่สามารถสรุปได้ว่า จริงๆ แล้ว รายได้เป็นสาเหตุของความสุข หรือความสุขมีผลต่อ รายได้ จากปัญหาดังกล่าวนี้นำให้หลายๆ ผลการศึกษาต้องมีความระวังในการตีความ ยิ่งไปกว่านี้ เพื่อการพัฒนาคุณภาพข้อมูลของประเทศไทยในอนาคต การจัดทำข้อมูลระยะยาว (longitude) อาทิเช่น การเก็บข้อมูลของบุคคลเดิมซ้ำๆ ในระยะเวลาอันยาวนาน เหตุผลหนึ่งก็คือ ลักษณะหลายอย่างไม่สามารถสังเกตได้และไม่แปรเปลี่ยนตามระยะเวลา (อย่างเช่น คุณลักษณะเด่นของแต่ละบุคคล) ซึ่งพบว่าเป็นตัวคาดการณ์ความสุข และคุณสมบัติที่สังเกตได้อื่นๆ เช่น รายได้ และสภาพการงานของปัจเจก ถ้าปราศจากความพยายามในการควบคุมความแตกต่างที่สังเกตไม่ได้แล้ว เราอาจจะไม่สามารถอ้างอิงความสัมพันธ์เชิงเหตุผลที่มีความสำคัญสำหรับเป้าหมายเชิงนโยบาย ระหว่างตัวแปรต่างๆที่เราสนใจ

3) ในความจริงที่ว่า การออกแบบนโยบายนั้น ผู้กำหนดนโยบายจำเป็นต้องระวังและพิจารณาถึงผู้ได้และผู้เสียผลประโยชน์จากนโยบายหนึ่งๆ โดยธรรมชาติแล้วความต้องการและความจำเป็นของประชาชนในสังคมหนึ่งๆ อาจจะแตกต่างกัน และคำถามสำคัญสำหรับผู้จัดทำนโยบายในการออกแบบนโยบายคือ ความสุขหรือความพึงพอใจของคนกลุ่มใดควรจะได้รับการคำนึงถึงมากที่สุด ในขณะที่ สิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งสำหรับนักนโยบายคือการประเมินประสิทธิภาพของนโยบายที่ได้มีการแปลงไปสู่ภาคปฏิบัติ ด้วยเหตุนี้ งานวิจัยในอนาคตจะต้องเป็นมากกว่าการศึกษาตัวแปรความสุข ที่เป็นเพียงจุดเริ่มต้นของนโยบายสาธารณะที่เน้นเป้าหมาย

ของความสุขของประชาชน หากแต่จะต้องทำการดำเนินการประเมินประสิทธิภาพของนโยบายและผลกระทบของนโยบายเหล่านั้นต่อกลุ่มประชาชนที่แตกต่างกันในสังคมอีกด้วย

สุดท้ายนี้ การประชุมนานาชาติในครั้งนี้ เป็นเพียงจุดเริ่มต้นของการถกเถียงอย่างจริงจังเกี่ยวกับงานวิจัยที่เกี่ยวกับความสุขและนัยยะเชิงนโยบาย บางทีในขั้นตอนต่อไปของการดำเนินงาน ประเทศไทยควรจะมีการถกเถียงอย่างลึกซึ้งในประเด็นงานวิจัยและนโยบายที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย โดยเฉพาะ เพราะยังมีประเด็นที่ท้าทายและปัญหาอีกหลายด้านของงานวิจัยด้านความสุข ซึ่งต้องแก้ไขและทำให้ดีขึ้นที่รัฐบาลจะนำผลงานวิจัยความสุขและนโยบายความสุขเหล่านี้ไปใช้อย่างจริงจัง อาทิ อะไรคือประเด็นสำคัญที่รัฐบาลเลือกที่จะผลักดันนโยบายสาธารณะที่เน้นความสุขของประชาชน อะไรคือประเภทของข้อมูลหรือความต้องการเกี่ยวกับข้อมูลที่จำเป็นต่อการปรับปรุงและพัฒนา ประเทศไทยจะสามารถเป็นหนึ่งในประเทศที่เป็นผู้นำในการดำเนินนโยบายที่มีเป้าหมายเพื่อเพิ่มความสุขของคนในประเทศได้หรือไม่ ในขณะที่ประเทศไทยมีโอกาสมากที่จะปฏิรูปนโยบายเพื่อส่งเสริมและรักษาความสุขและความพึงพอใจในชีวิตของประชาชน การมีเวทีการประชุมระดับนานาชาติในครั้งต่อไปอาจจะเป็นการวางแผนเพื่อเพิ่มการถกเถียงและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างแต่ละประเทศและผู้เชี่ยวชาญในประเด็นต่างๆ ที่สำคัญและยังหาข้อสรุปมิได้ นอกจากนี้ พันธะสัญญาที่จริงจังของรัฐบาลเป็นสิ่งสำคัญในการสนับสนุนให้ความสุขของประชาชนเป็นเป้าหมายหลักในการพัฒนาประเทศ

อ้างอิง

1. บทความจากงานประชุม

- Barameechai, J. (2007), “The Green and Happiness Index”, บทความที่นำเสนอในงานประชุมนานาชาติเรื่องความสุขและนโยบายสาธารณะ, กรุงเทพฯ, วันที่ 18-19 กรกฎาคม 2550, ภายใต้การดำเนินงานของสำนักงานพัฒนานโยบายสาธารณะ สำนักนายกรัฐมนตรี และองค์การสหประชาชาติ สำนักงานประจำภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก
- Bruwens, M. (2007), “Passionate Production and the Happiness Surplus”, บทความที่นำเสนอในงานประชุมนานาชาติเรื่องความสุขและนโยบายสาธารณะ, กรุงเทพฯ, วันที่ 18-19 กรกฎาคม 2550, ภายใต้การดำเนินงานของสำนักงานพัฒนานโยบายสาธารณะ สำนักนายกรัฐมนตรี และองค์การสหประชาชาติ สำนักงานประจำภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก
- Camfield, L., J.A. McGregor and A. Woodcock (2007), “Needs, Wants, and Wellbeing: Perceived Needs in Northeast and South Thailand,” บทความที่นำเสนอในงานประชุมนานาชาติเรื่องความสุขและนโยบายสาธารณะ, กรุงเทพฯ, วันที่ 18-19 กรกฎาคม 2550, ภายใต้การดำเนินงานของสำนักงานพัฒนานโยบายสาธารณะ สำนักนายกรัฐมนตรี และองค์การสหประชาชาติ สำนักงานประจำภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก
- Clark, A.E., P. Frijters and M.A. Shields (2007), “Income and Happiness: Evidence, Explanations and Economic Implications,” บทความที่นำเสนอในงานประชุมนานาชาติเรื่องความสุขและนโยบายสาธารณะ, กรุงเทพฯ, วันที่ 18-19 กรกฎาคม 2550, ภายใต้การดำเนินงานของสำนักงานพัฒนานโยบายสาธารณะ สำนักนายกรัฐมนตรี และองค์การสหประชาชาติ สำนักงานประจำภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก
- Chung, R. K., A.S. Nikolova, and S.H. Olsen (2007). “Happiness and Economic Growth: Green Growth as Regional Strategy for the Well-being of All,” บทความที่นำเสนอในงานประชุมนานาชาติเรื่องความสุขและนโยบายสาธารณะ, กรุงเทพฯ, วันที่ 18-19 กรกฎาคม 2550, ภายใต้การดำเนินงานของสำนักงานพัฒนานโยบายสาธารณะ สำนักนายกรัฐมนตรี และองค์การสหประชาชาติ สำนักงานประจำภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก
- Cummins, R.A. (2007), “The Distribution of Resources, Population Happiness, and Public Policy,” บทความที่นำเสนอในงานประชุมนานาชาติเรื่องความสุขและนโยบายสาธารณะ, กรุงเทพฯ, วันที่ 18-19 กรกฎาคม 2550, ภายใต้การดำเนินงานของสำนักงานพัฒนานโยบายสาธารณะ สำนักนายกรัฐมนตรี

และองค์การสหประชาชาติ สำนักงานประจําภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก

Easterlin, R.A. and O. Sawangfa (2007), “Happiness and Domain Satisfaction: Theory and Evidence,” บทความที่นำเสนอในงานประชุมนานาชาติเรื่อง ความสุขและนโยบายสาธารณะ, กรุงเทพฯ, วันที่ 18-19 กรกฎาคม 2550, ภายใต้การดำเนินงานของสำนักงานพัฒนานโยบายสาธารณะ สำนักนายกรัฐมนตรี และองค์การสหประชาชาติ สำนักงานประจําภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก

Fisher, C.M. (2007), “Neo-Happiness Approach: Lessons from Past Paradigms to Promote the Inclusion of Happiness in International Development,” บทความที่นำเสนอในงานประชุมนานาชาติเรื่อง ความสุขและนโยบายสาธารณะ, กรุงเทพฯ, วันที่ 18-19 กรกฎาคม 2550, ภายใต้การดำเนินงานของสำนักงานพัฒนานโยบายสาธารณะ สำนักนายกรัฐมนตรี และองค์การสหประชาชาติ สำนักงานประจําภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก

Guillen-Royo, M., J. Velazco and L. Camfield (2007), “Happiness in Thailand: Basic Needs and Wealth in a Context of Rapid Change,” บทความที่นำเสนอในงานประชุมนานาชาติเรื่อง ความสุขและนโยบายสาธารณะ, กรุงเทพฯ, วันที่ 18-19 กรกฎาคม 2550, ภายใต้การดำเนินงานของสำนักงานพัฒนานโยบายสาธารณะ สำนักนายกรัฐมนตรี และองค์การสหประชาชาติ สำนักงานประจําภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก

Gray, R. and R. Kramanon (2007), “A feeling of self-sufficiency and happiness among Thai people,” บทความที่นำเสนอในงานประชุมนานาชาติเรื่อง ความสุขและนโยบายสาธารณะ, กรุงเทพฯ, วันที่ 18-19 กรกฎาคม 2550, ภายใต้การดำเนินงานของสำนักงานพัฒนานโยบายสาธารณะ สำนักนายกรัฐมนตรี และองค์การสหประชาชาติ สำนักงานประจําภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก

Kusago, T. (2007a), “A Challenge to Improve People’s Lives with Policies Mindful of Subjective Well-Beings,” บทความที่นำเสนอในงานประชุมนานาชาติเรื่อง ความสุขและนโยบายสาธารณะ, กรุงเทพฯ, วันที่ 18-19 กรกฎาคม 2550, ภายใต้การดำเนินงานของสำนักงานพัฒนานโยบายสาธารณะ สำนักนายกรัฐมนตรี และองค์การสหประชาชาติ สำนักงานประจําภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก

Kusago, T. (2007b), “Japan’s Development: what economic growth, human development and subjective well-being measures tell us about?,” บทความที่นำเสนอในงานประชุมนานาชาติเรื่อง ความสุขและนโยบายสาธารณะ, กรุงเทพฯ, วันที่ 18-19 กรกฎาคม 2550, ภายใต้การดำเนินงานของสำนักงานพัฒนานโยบายสาธารณะ สำนักนายกรัฐมนตรี และองค์การสหประชาชาติ สำนักงานประจําภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก

Lange, T. and Y. Georgellis (2007), “Trade Union Membership and Happiness at Work: Lessons from Eastern & Western European Labor Markets”, บทความที่นำเสนอในงานประชุมนานาชาติเรื่อง ความสุขและ

- นโยบายสาธารณะ, กรุงเทพฯ, วันที่ 18-19 กรกฎาคม 2550, ภายใต้การดำเนินงานของสำนักงานพัฒนา
นโยบายสาธารณะ สำนักนายกรัฐมนตรี และองค์การสหประชาชาติ สำนักงานประจำภูมิภาคเอเชีย
แปซิฟิก
- Masae, A. (2007), “The Roles of Human, Social and Cultural Resources in Adapting Livelihood Strategies to
Meet Well-being Aspirations in Contemporary Thailand,” บทความที่นำเสนอในงานประชุมนานาชาติ
เรื่อง ความสุขและนโยบายสาธารณะ, กรุงเทพฯ, วันที่ 18-19 กรกฎาคม 2550, ภายใต้การดำเนินงาน
ของสำนักงานพัฒนา นโยบายสาธารณะ สำนักนายกรัฐมนตรี และองค์การสหประชาชาติ สำนักงาน
ประจำภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก
- Matthews, E. (2007), “The OECD Global Project on ‘Measuring the Progress of Societies’,” บทความที่
นำเสนอในงานประชุมนานาชาติเรื่อง ความสุขและนโยบายสาธารณะ, กรุงเทพฯ, วันที่ 18-19
กรกฎาคม 2550, ภายใต้การดำเนินงานของสำนักงานพัฒนา นโยบายสาธารณะ สำนักนายกรัฐมนตรี
และองค์การสหประชาชาติ สำนักงานประจำภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก
- McGregor, J. A. (2007), “A Wellbeing Perspective for Understanding Development in Thailand,” บทความที่
นำเสนอในงานประชุมนานาชาติเรื่อง ความสุขและนโยบายสาธารณะ, กรุงเทพฯ, วันที่ 18-19
กรกฎาคม 2550, ภายใต้การดำเนินงานของสำนักงานพัฒนา นโยบายสาธารณะ สำนักนายกรัฐมนตรี
และองค์การสหประชาชาติ สำนักงานประจำภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก
- Ogawa, T. (2007), “A New Perspective on Social Development: Social Quality and Its Potential Role for
Public Policy Making in Asia and the Pacific,” บทความที่นำเสนอในงานประชุมนานาชาติเรื่อง
ความสุขและนโยบายสาธารณะ, กรุงเทพฯ, วันที่ 18-19 กรกฎาคม 2550, ภายใต้การดำเนินงานของ
สำนักงานพัฒนา นโยบายสาธารณะ สำนักนายกรัฐมนตรี และองค์การสหประชาชาติ สำนักงานประจำ
ภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก
- Prayukvong, W. (2007), “A Buddhist Economic Approach to Employee Volunteer Program: Happiness in the
Workplace,” บทความที่นำเสนอในงานประชุมนานาชาติเรื่อง ความสุขและนโยบายสาธารณะ,
กรุงเทพฯ, วันที่ 18-19 กรกฎาคม 2550, ภายใต้การดำเนินงานของสำนักงานพัฒนา นโยบายสาธารณะ
สำนักนายกรัฐมนตรี และองค์การสหประชาชาติ สำนักงานประจำภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก
- Promphakping, B. (2007), “How Can Collective Action Transform Wealth into Well-being?” บทความที่
นำเสนอในงานประชุมนานาชาติเรื่อง ความสุขและนโยบายสาธารณะ, กรุงเทพฯ, วันที่ 18-19
กรกฎาคม 2550, ภายใต้การดำเนินงานของสำนักงานพัฒนา นโยบายสาธารณะ สำนักนายกรัฐมนตรี

และองค์การสหประชาชาติ สำนักงานประจำภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก

Puntasen, A. (2007), “Why Buddhist Economics is Needed as a New Paradigm for a Better Understanding of Happiness (Wellness),” บทความที่นำเสนอในงานประชุมนานาชาติเรื่อง ความสุขและนโยบายสาธารณะ, กรุงเทพฯ, วันที่ 18-19 กรกฎาคม 2550, ภายใต้การดำเนินงานของสำนักงานพัฒนานโยบายสาธารณะ สำนักนายกรัฐมนตรี และองค์การสหประชาชาติ สำนักงานประจำภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก

Sarracino, F. (2007), “Subjective Well-being in Low Income Countries: Positional, Relational, and Social Capital Components,” บทความที่นำเสนอในงานประชุมนานาชาติเรื่อง ความสุขและนโยบายสาธารณะ, กรุงเทพฯ, วันที่ 18-19 กรกฎาคม 2550, ภายใต้การดำเนินงานของสำนักงานพัฒนานโยบายสาธารณะ สำนักนายกรัฐมนตรี และองค์การสหประชาชาติ สำนักงานประจำภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก

Sawangfa, O. (2007), “Does Job Switching Lead to Greater Satisfaction? Evidence from South Korea,” บทความที่นำเสนอในงานประชุมนานาชาติเรื่อง ความสุขและนโยบายสาธารณะ, กรุงเทพฯ, วันที่ 18-19 กรกฎาคม 2550, ภายใต้การดำเนินงานของสำนักงานพัฒนานโยบายสาธารณะ สำนักนายกรัฐมนตรี และองค์การสหประชาชาติ สำนักงานประจำภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก

Sherry, J. (2007), “Designing Technology for Health and Happiness: 3 Cases from Intel Corporation,” บทความที่นำเสนอในงานประชุมนานาชาติเรื่อง ความสุขและนโยบายสาธารณะ, กรุงเทพฯ, วันที่ 18-19 กรกฎาคม 2550, ภายใต้การดำเนินงานของสำนักงานพัฒนานโยบายสาธารณะ สำนักนายกรัฐมนตรี และองค์การสหประชาชาติ สำนักงานประจำภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก

Thinley, J.Y. (2007), “Happiness: New Direction for Development,” บทความที่นำเสนอในงานประชุมนานาชาติเรื่อง ความสุขและนโยบายสาธารณะ, กรุงเทพฯ, วันที่ 18-19 กรกฎาคม 2550, ภายใต้การดำเนินงานของสำนักงานพัฒนานโยบายสาธารณะ สำนักนายกรัฐมนตรี และองค์การสหประชาชาติ สำนักงานประจำภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก

Van den Berg, B. (2007a), “Well-being and the Value of Health,” บทความที่นำเสนอในงานประชุมนานาชาติเรื่อง ความสุขและนโยบายสาธารณะ, กรุงเทพฯ, วันที่ 18-19 กรกฎาคม 2550, ภายใต้การดำเนินงานของสำนักงานพัฒนานโยบายสาธารณะ สำนักนายกรัฐมนตรี และองค์การสหประชาชาติ สำนักงานประจำภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก

Van den Berg, B. (2007b), “The Impact of y, Y Informal Care on Self-reported Well-being”, บทความที่นำเสนอในงานประชุมนานาชาติเรื่อง ความสุขและนโยบายสาธารณะ, กรุงเทพฯ, วันที่ 18-19 กรกฎาคม 2550, ภายใต้การดำเนินงานของสำนักงานพัฒนานโยบายสาธารณะ สำนักนายกรัฐมนตรี

และองค์การสหประชาชาติ สำนักงานประจําภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก

Verme, P. (2007), “Happiness & Freedom,” บทความที่นำเสนอในงานประชุมนานาชาติเรื่อง ความสุขและนโยบายสาธารณะ, กรุงเทพฯ, วันที่ 18-19 กรกฎาคม 2550, ภายใต้การดำเนินงานของสำนักงานพัฒนานโยบายสาธารณะ สำนักนายกรัฐมนตรี และองค์การสหประชาชาติ สำนักงานประจําภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก

Warr, P. (2007), “The Economics of ‘Enough’: Thailand’s ‘Sufficiency Economy’ Debate,” บทความที่นำเสนอในงานประชุมนานาชาติเรื่อง ความสุขและนโยบายสาธารณะ, กรุงเทพฯ, วันที่ 18-19 กรกฎาคม 2550, ภายใต้การดำเนินงานของสำนักงานพัฒนานโยบายสาธารณะ สำนักนายกรัฐมนตรี และองค์การสหประชาชาติ สำนักงานประจําภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก

Yuen, W. and W. Chu (2007), “Can a Force-saving Policy Enhance the Future Happiness of the Society? A Survey Study of the Mandatory Provident Fund (MPF) Policy in Hong Kong,” บทความที่นำเสนอในงานประชุมนานาชาติเรื่อง ความสุขและนโยบายสาธารณะ, กรุงเทพฯ, วันที่ 18-19 กรกฎาคม 2550, ภายใต้การดำเนินงานของสำนักงานพัฒนานโยบายสาธารณะ สำนักนายกรัฐมนตรี และองค์การสหประชาชาติ สำนักงานประจําภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก

Website: [ดาว์โลดได้ที่](http://www.happysociety.org/ppdoconference)

www.happysociety.org/ppdoconference สำหรับบทความต่างๆของงานประชุมนานาชาติฯ และเอกสารที่เกี่ยวข้องอื่นๆ

2. บทความจากแหล่งอื่นๆ

Balatsky, G. and E. Diener (1993), Subjective well-being among Russian students, *Social Indicator Research*, 28, 225-43.

Campbell, A., P.E. Converse and W.L. Rodgers (1976), *The Quality of American Life*, New York: Russell Sage Foundation.

Campbell, A. (1981), *The Sense of Well-Being in America*, New York: McGraw-Hill.

- Costa, P.T., and R.R. McCrae (1988), Personality in adulthood: A six-year longitudinal study of self-reports and spouse ratings on the NEO personality inventory, *Journal of Personality and Social Psychology*, 54(5), 853-863.
- Davidson, R.J. (2004), Well-being and Affective Style: Neural Substrates and Biobehavioural Correlates, *Philosophical Transactions of the Royal Society*, 359, 1395-1411.
- Diener, E. (1984), Subjective well-being, *Psychological Bulletin*, 93, 542-575.
- Diener, E. (2006), Guidelines for National Indicators of Subjective Well-Being and Ill-Being, *Journal of Happiness Studies*, 7(4), 397-404.
- Diener, E., M. Diener and C. Diener (1995), Factors predicting the subjective well-being of nations, *Journal of Personality and Social Psychology*, 69, 851-864.
- Diener, E., R.A. Emmons, R.J. Larsen and S. Griffin (1985), The Satisfaction with Life Scale, *Journal of Personality Assessment*, 49(1), 71-75.
- Doyal, L. and I. Gough (1991), "A Theory of Human Need," Basingstoke: Macmillan.
- Easterlin, R.A. (1974), Does Economic Growth Improve the Human Lot? Some Empirical Evidence, in P.A. David and M.W. Reder (Eds.), *Nations and Households in Economic Growth: Essays in Honour of Moses Abramowitz*, New York and London: Academic Press.
- Easterly, W. (2005), What did structural adjustment adjust? The association of policies and growth with repeated IMF and World Bank adjust loans, *Journal of Development Economics*, 76, 1-22.
- Eckman, P., R.J. Davidson and W.V. Friesen (1990), The Duchenne smile: Emotional expression and brain physiology II, *Journal of Personality and Social Psychology*, 58(2), 342-353.
- Eid, M. and E. Diener (2004), Global Judgments of Subjective Well-being: Situational Variability and Long-term Stability, *Social Indicators Research*, 65, 245-277.
- Frey, B.S. and A. Stutzer (2002a), *Happiness and Economics*, Princeton: Princeton University Press.
- Frey, B.S. and A. Stutzer (2002b), What Can Economists Learn from Happiness Research, *Journal of Economic Literature*, 40, 402-435.
- Goldings, H.J. (1954), On the avowal and projection of happiness, *Journal of Personality*, 23, 30-47.
- Hartog, J. and H. Oosterbeek (1998), Health, Wealth, and Happiness: Why Pursue Higher Education?, *Economics of Education Review*, 17(3), 245-256.

- Headey, B. and Wearing, A. (1991). Subjective Well-being: A Stocks and Flows Framework, in F. Strack, M. Argyle and N. Schwarz (Eds.), *Subjective Well-Being: An Interdisciplinary Perspective*, Oxford: Pergamon Press, 7-26.
- Huppert, F. (2006), Positive Emotions and Cognition: Developmental, Neuroscience, and Health Perspectives, in J. Forgas (Ed.), *Heart and Minds: Affective Influences on Social Cognition and Behavior*, Philadelphia: Psychology Press.
- Inglehart, R. (1990), *Cultural Shift in Advanced Industrial Society*, Princeton University
- Kittiprapas, S., O. Sawangfa, C.M. Fisher, N. Powdthavee, and K. Nitnitiphрут, *Happiness: New Paradigm, Measurement, and Policy Implications*, the Synthesis from the International Conference “Happiness and Public Policy,” July 18-19, 2007, Bangkok, Draft. 2008.
- Koivumaa-Honkanen, H., R. Honkanen, H. Viinamaki, K.Heikkila, J. Kaprio and M. Koskenvuo (2001), Life Satisfaction and Suicide: A 20-year Follow-up Study, *American Journal of Psychiatry*, 158, 433-439.
- Lane, R.E. (2001), *The Loss of Happiness in Market Economies*, New Haven: Yale University Press.
- Layard, R. (2005), *Happiness: Lessons from a New Sciences*, London: Allen Lane.
- McGregor, S. (2005), Structural adjustment programmes and human well-being, *International Journal of Consumer Studies*, 29, 3, 170-180.
- McMahon, D.M. (2006), *Happiness: A History*, New York: Atlantic Monthly Press.
- Mosley, P.J. and J. Toye (1991), *Aid and Power: The Bank & Policy-based Lending Vol 1*, New York: Routledge.
- Mroczek, D. and A. Spiro (2006), *Personality Change Influences Mortality in Older Men*, Purdue University, mimeo.
- Nettle, D. (2005), *Happiness: The Science Behind Your Smile*, Oxford: Oxford University Press.
- Oswald, A.J. (1997), Happiness and economic performance, *Economic Journal*, 107, 1815-1831.
- Palmore, E. (1969), Predicting longevity: A follow-up controlling for age, *Journal of Gerontology*, 39, 109-116.
- Pavot, W. and E. Diener (1993), Review of the satisfaction with life scale, *Psychological Assessment*, 5, 164-72.
- Powdthavee, N. (2007a), Economics of Happiness: A Review of Literature and Applications, *Chulalongkorn*

- Journal of Economics*, forthcoming.
- Powdthavee, N. (2007b), Putting a Price Tag on Friends, Relatives, and Neighbours: Using Surveys of Life Satisfaction to Value Social Relationships, *Journal of Socioeconomics*, forthcoming.
- Powdthavee, N. (2007c). Is There a Geographical Variations to Psychological Costs of Unemployment in South Africa?, *Social Indicators Research*, 80(3), 629-652.
- Robinson, J.P. and P.R. Shaver (1969), *Measures of Social Psychological Attitudes*, Survey Research Center, Institute for Social Research, Ann Arbor.
- Sales, S.M. and J. House (1971), Job dissatisfaction as a possible risk factor in coronary heart disease, *Journal of Chronic Diseases*, 23, 861-873.
- Sandvik, E., E.Diener and L. Seidlitz (1993), Subjective well-being: The convergence and stability of self and non self report measures, *Journal of Personality*, 61(3), 317-342.
- Scitovsky, T. (1976), *The Joyless Economy: An Inquiry into Human Satisfaction and Consumer Dissatisfaction*, New York: Oxford University Press.
- Shedler, J., M. Mayman and M. Manis (1993), The illusion of mental health, *American Psychologist*, 48(11), 1117-1131.
- Van de Walle, N. and T. Johnston (1996), *Improving Aid to Africa*, Washington D.C.: Overseas Development Council.
- Van Praag, B.M.S. (1991), Ordinal and Cardinal Utility: An Integration of the Two Dimensions of the Welfare Concept, *Journal of Econometrics*, 50, 69-89.
- Urry, H.L., J.B. Nitschke, I. Dolski, D.C. Jackson, K.M. Dalton, C.J. Mueller, M.A. Rosenkranz, C. Ryff, B.H. Singer and R.J. Davidson (2004), Making a Life Worth Living: Neural Correlates of Well-being, *Psychological Science*, 15, 367-372.